

Sociaal en Cultureel Planbureau

Nieuwe Spaanse migranten in Nederland

Nieuwe Spaanse migranten in Nederland

Mérove Gijsberts (SCP)

Marcel Lubbers (RU)

Fenella Fleischmann (UU)

Mieke Maliepaard (UU)

Hans Schmeets (CBS)

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het SCP verricht deze taken in het bijzonder bij problemen die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het SCP te voeren beleid. Over de hoofdzaken hiervan heeft hij/zij overleg met de minister van Algemene Zaken; van Veiligheid en Justitie; van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; van Financiën; van Infrastructuur en Milieu; van Economische Zaken; en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2016

SCP-publicatie 2016-26

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Vertaling samenvatting: AVB-vertalingen, Amstelveen

Omslagontwerp: bureau Stijlzoorg, Utrecht

Foto omslag: © Anaïs López | Op de foto is afgebeeld: Dolores Mogollo (1984) - roepnaam Lola. Ze kwam naar Nederland in 2011 omdat er in Spanje geen werk voor haar was als tandarts; ze ging aan de slag in een tandartsenpraktijk in Utrecht.

ISBN 978 90 377 0805 9

NUR 740, 747

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

De auteurs van SCP-publicaties zijn per e-mail te benaderen via de website. Daar kunt u zich ook kosteloos abonneren op elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

Voorwoord	4
1 Recent gemigreerde Spanjaarden in Nederland	5
2 Demografische ontwikkelingen onder Spaanse immigranten	10
3 Kenmerken van recente migranten uit Spanje	13
4 Taalbeheersing en arbeidsmarktsituatie	21
5 Oriëntatie op Spanje en Nederland, opvattingen en ervaringen in Nederland	28
6 Wie blijft en wie vertrekt?	34
7 Ontwikkelingen in positie in de eerste jaren na migratie	35
8 Samenvatting en conclusies	44
Summary	46
Resumen	49
Bijlage B (te vinden op www.scp.nl bij deze titel)	
Literatuur	53
Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau	55

Voorwoord

Sinds het begin van de economische crisis in Zuid-Europa in 2008 stijgt de migratie uit Spanje naar Nederland. Inmiddels staan er circa 40.000 Spanjaarden in de Nederlandse bevolkingsregisters ingeschreven. Toch weten we relatief weinig van de groep Spanjaarden die sinds de recessie naar Nederland is gekomen. Welke kenmerken hebben zij? En wat is hun positie in Nederland kort na migratie? Aan de hand van een scala aan indicatoren schetsen we een beeld van de positie van de recente Spaanse migranten, en geven we aandacht aan veranderingen die in de eerste jaren na migratie plaatsvinden. Er komt uit het onderzoek een duidelijk beeld naar voren van de Spaanse migrant als kennismigrant: hoogopgeleid, met een goede beheersing van de Engelse taal en met banen in hogere functies of studierend aan Nederlandse universiteiten.

Voor deze studie is tussen eind 2013 en begin 2014 een enquêteonderzoek gehouden onder Spanjaarden die zich kort daarvoor in Nederland inschreven. In 2015 hebben degenen die nog in Nederland verbleven, opnieuw een vragenlijst ingevuld. We danken alle respondenten voor hun medewerking aan dit onderzoek. Het enquêteonderzoek – het *New Immigrant Survey Netherlands (NIS2NL)* – is uitgevoerd door de Radboud Universiteit, de Universiteit Utrecht, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Naast recente migranten uit Spanje vallen ook migranten uit Polen, Bulgarije en Turkije binnen het onderzoek. De paneldata konden worden verzameld dankzij een subsidie van NWO (NWO Middelgroot subsidie). Deze publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau is tot stand gekomen in samenwerking met Marcel Lubbers van de Radboud Universiteit, Mieke Maliepaard en Fenella Fleischmann van de Universiteit Utrecht en Hans Schmeets van het CBS. Wij danken hen voor de constructieve samenwerking. Daarnaast een woord van dank aan Lucia Lameiro García van Stichting Lize, kennis- en informatiecentrum Europese migranten voor de becommentariëring van conceptteksten.

Prof. dr. Kim Putters
Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

1 Recent gemigreerde Spanjaarden in Nederland

Sinds 2008, toen de economische crisis hard toesloeg in Zuid-Europa, stijgt de migratie uit die regio naar Nederland. Een aanzienlijk deel van deze migranten is afkomstig uit Spanje. Met een werkloosheidscijfer oplopend van 8,2% in 2007 tot 26,1% in 2013 en een jeugdwerkloosheid die in die periode steeg van 18,1% naar 55,5% (Eurostat 2016) is het niet verwonderlijk dat vooral jonge Spanjaarden hun heil elders zoeken. Inmiddels staan er circa 40.000 Spanjaarden in de Nederlandse bevolkingsregisters ingeschreven (cijfers over 2015). Begin 1996 waren dat er 28.000.

Een deel van de groep Spanjaarden is al veel langer in Nederland. Vanaf het midden van de jaren zestig kwamen er veel Zuid-Europeanen, voornamelijk om hier te werken.

Tussen 1965 en 1969 arriveerden 32.000 Spaanse immigranten, en tussen 1970 en 1974 nog eens bijna 27.000 (Nicolaas et al. 2003). Naast Spanjaarden kwamen er ook Italianen en Portugezen naar Nederland. Over de positie van Zuid-Europeanen in Nederland in de jaren zestig en zeventig bleek weinig bekend en als er al gegevens bestonden, waren die meestal niet uitgesplitst naar herkomstlanden (Lindo 1988). In grote lijnen stonden Zuid-Europese groepen er – ondanks hun doorgaans lage opleidingsniveau – beter voor dan de destijds op grote schaal gemigreerde Turken en Marokkanen. Dit gold zowel voor de positie op de arbeidsmarkt en in het onderwijs als voor de huisvesting (Lindo 1988; Lindo en Pennings 1992; Roelandt en Veenman 1988). Van deze migranten uit Zuid-Europese landen keerde een groot deel terug naar hun geboorteland: zeven van de tien Spanjaarden die aan het eind van de jaren zestig immigrerden, waren tien jaar later weer vertrokken (Nicolaas en Sprangers 2000; Nicolaas et al. 2003). Degenen die zijn gebleven, lijken momenteel bijna geruisloos geïntegreerd in de Nederlandse samenleving.

Ook over de Spaanse migranten die sinds de economische crisis van 2008 naar Nederland zijn gekomen, is weinig bekend. Komen zij vooral voor werk of voor studie? Hoe ervaren ze de eerste fase van hun verblijf? Vinden ze hun draai op de Nederlandse arbeidsmarkt en hoe vergaat het ze in maatschappelijk opzicht, hebben ze bijvoorbeeld al snel contacten met autochtone Nederlanders? Op al deze vragen zullen we in deze publicatie ingaan.

Ook brengen we in kaart hoe migranten tegenover hun migratie naar Nederland staan. Zien zij hun verblijf hooguit als tijdelijk of willen ze in Nederland blijven? In dat laatste geval is de vraag relevant hoe hun integratie in Nederland verloopt. We beantwoorden in deze publicatie twee hoofdvragen: 1. Hoe staat het met de positie van Spaanse migranten in de Nederlandse samenleving kort na hun migratie? en 2. Welke ontwikkelingen zijn er in de positie van recent gemigreerde Spanjaarden in de eerste jaren na migratie?

Panelgegevens over recente migranten uit Spanje

Om deze vragen te beantwoorden hebben we een groot aantal recente migranten uit Spanje ondervraagd over hun leefsituatie in Nederland. Dit hebben we gedaan op twee momenten: kort na hun inschrijving in Nederland (maximaal anderhalf jaar na inschrijving in de Basisregistratie Personen (BRP)) en circa anderhalf jaar later. Samen geven deze twee

onderzoeken een beeld van de ontwikkelingen in de positie van deze migrantengroep binnen drie jaar na migratie.

Deze dataverzameling – het *New Immigrant Survey Netherlands (NIS2NL)* – is uitgevoerd door de Radboud Universiteit, de Universiteit Utrecht, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Naast recente migranten uit Spanje vallen ook migranten uit Polen, Bulgarije en Turkije binnen het onderzoek. De paneldata konden worden verzameld dankzij een subsidie van NWO (NWO Middelgroot subsidie). Het CBS heeft de steekproeven voor dit onderzoek getrokken.

Spanjaarden van achttien jaar en ouder die vanaf half 2012 tot en met eind 2013 in Nederland zijn gaan wonen en zich in het bevolkingsregister hebben ingeschreven zijn tussen november 2013 en maart 2014 benaderd om mee te werken aan een enquête. De respondenten zijn migranten die in Spanje geboren zijn. Uitgesloten zijn bijvoorbeeld migranten uit Latijns-Amerikaanse landen of migranten uit Midden- en Oost-Europa die via Spanje naar Nederland kwamen.¹ Uitgesloten zijn dus ook Spaanse migranten die zich niet in het Nederlandse bevolkingsregister inschreven. Spanjaarden die binnen de steekproef vielen, kregen een brief en een vragenlijst in het Spaans, die ze kosteloos konden retourneren. Ze konden er ook voor kiezen een internetvragenlijst in te vullen. Aan de 3513 geselecteerde personen is twee keer een herinneringsbrief gestuurd.

Uiteindelijk hebben 1321 Spanjaarden deelgenomen aan de eerste golf van het onderzoek (zie tabel 1.1). Dit is een respons van 41%.² Alle deelnemers die aangaven dat ze opnieuw mee wilden doen (1305 personen), zijn anderhalf jaar na de eerste ondervraging opnieuw benaderd: de tweede golf. Het veldwerk voor de tweede golf liep van maart 2015 tot augustus 2015. Van de 1305 benaderde personen deden er 649 mee aan dit tweede onderzoek. Dit is een responspercentage van 50%. Deze respons is hoog voor schriftelijk onderzoek onder recente migrantengroepen. Een deel van de non-respons is toe te schrijven aan het feit dat een kwart van de Spanjaarden inmiddels vertrokken was uit Nederland (327 personen). Van degenen die ten tijde van de tweede benadering nog in Nederland woonden, deed 66% mee aan de tweede golf van het onderzoek. Opvallend is dat in de eerste benadering de meerderheid voor de papieren vragenlijst (papi) heeft gekozen, terwijl bij de tweede benadering de meeste respondenten ervoor kozen de vragenlijst op internet in te vullen ('*computer assisted web interview*' oftewel cawi). In bijlage B op www.scp.nl is meer informatie te vinden over het NIS2NL-survey en over het veldwerk (Hilhorst 2014, 2015).

Tabel 1.1

Responsoverzicht survey onder recent gemigreerde Spanjaarden, eerste golf (2013/'14) en tweede golf (2015) (in absolute aantallen en in procenten)

resultaat	aantal	%
<i>eerste golf</i>		
uitgezet	3513	
verhuisd, uitgeschreven BRP ^a	267	
bruto	3246	
netto	1321	41
<i>wv. cawi</i>	517	39
<i>wv. papi</i>	812	61
<i>tweede golf</i>		
toestemming benaderen	1305	
verhuisd, uitgeschreven BRP ^a	327	
bruto	978	
netto	649	66
<i>wv. cawi</i>	389	60
<i>wv. papi</i>	260	40

a Gebaseerd op actualisatie van de woonadressen door het CBS en retour gekomen brieven.

Bron: Hilhorst (2014, 2015)

Hoe representatief zijn deze gegevens voor recente migranten uit Spanje?

Met een responsanalyse is nagegaan hoe representatief het onderzoek is voor de Spanjaarden die zich in de periode vanaf half 2012 tot en met eind 2013 voor het eerst inschreven. In tabel B1.1 in de bijlage (te vinden op www.scp.nl) is deze analyse te zien. De deelnemers aan het onderzoek vormen een redelijke afspiegeling van de onderzoekspopulatie voor wat betreft de verdeling naar geslacht, burgerlijke staat, landsdeel, stedelijkheid en al dan niet woonachtig zijn in een van de drie grootste steden in Nederland. Er zijn doorgaans slechts geringe afwijkingen van de populatie. Wel zien we een duidelijke ondervertegenwoordiging van jonge Spanjaarden: in het onderzoek is 37% tussen de 18 en 25 jaar, terwijl dat in de populatie (van alle recent ingeschreven volwassen Spanjaarden) 49% is. Ook zien we dat de Spanjaarden in ons onderzoek doorgaans wat langer in Nederland zijn dan de hele populatie die in de desbetreffende periode is gemigreerd: in onze onderzoeksgroep is 16% korter dan 300 dagen in Nederland, in de populatie 28%. Overigens is het goed hier te vermelden dat een relatief groot aandeel van de Spaanse populatie van kort ingeschreven is geïnterviewd: tussen half 2012 en eind 2013 schreven zich 5343 Spanjaarden in, en daarvan zitten er 1321 in onze onderzoeksgroep. Dat betekent dat een op de vier in die periode gemigreerde Spanjaarden aan het onderzoek meedeed. De gepresenteerde gegevens in dit rapport zijn door het CBS gewogen naar de populatiecijfers van alle Spaanse migranten die in de desbetreffende periode stonden ingeschreven. Er is gewogen naar

geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, wonen in een van de drie grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag), landsdeel, stedelijkheid en inschrijfduur.³

Naar opleidingsniveau kan niet worden gewogen omdat daarover geen populatiecijfers bekend zijn. Spanjaarden die aan het onderzoek hebben meegedaan zijn vaak hoogopgeleid (hoofdstuk 3). We kunnen niet uitsluiten dat er sprake is van een oververtegenwoordiging van hogeropgeleiden in de verzamelde gegevens. Ook omdat het onderzoek alleen schriftelijk is gehouden en uit de literatuur bekend is dat dit tot een hoger aandeel hogeropgeleiden leidt dan wanneer het onderzoek face to face wordt gehouden (Stoop 2005). Dit betekent dat het algemene beeld over de Spanjaarden in deze rapportage teveel bepaald kan zijn door de hoogopgeleide Spanjaarden in Nederland.

Daarnaast is van belang te benadrukken dat deze rapportage een beeld geeft van recente migranten uit Spanje die zijn *ingeschreven* in het bevolkingsregister in Nederland.

Hoewel we niet met zekerheid kunnen zeggen op welke terreinen ingeschreven migranten uit Spanje verschillen van niet-ingeschreven migranten, zijn er signalen dat degenen die naar Nederland komen om laaggeschoold werk te verrichten en hier geen vast woonadres hebben zich minder vaak registreren (Stichting Lize 2014).

Aanpak

In deze rapportage beschrijven we de positie van Spaanse migranten kort nadat zij in Nederland zijn aangekomen (tussen een aantal maanden en maximaal anderhalf jaar na inschrijving). Daarnaast laten we zien hoe het met deze groep gaat op het moment dat zij hier een tijdlang hebben verbleven (anderhalf jaar na hun eerste deelname aan het onderzoek). Door deze twee meetmomenten met elkaar te vergelijken krijgen we antwoord op de vraag of de recente Spaanse migranten in de tussenliggende anderhalf jaar veranderd zijn op belangrijke integratie-indicatoren zoals werk, taalbeheersing en sociale contacten. We bespreken steeds alleen veranderingen die statistisch significant zijn.

Omdat we ons bij de vraag naar verandering richten op de migranten die in Nederland zijn gebleven en kijken naar wat er veranderd is in hun positie tussen de eerste en tweede keer dat wij ze hebben ondervraagd, wijken de aantallen die we presenteren voor de veranderingen af van de aantallen die we voor de eerste meting presenteren. Bij de eerste meting zijn immers 1321 ondervraagd. Bij het analyseren van verandering kijken we alleen nog naar de groep die langer in Nederland is gebleven en twee keer heeft meegedaan aan het onderzoek (649 personen).

Als voorloper van dit NIS2NL-onderzoek is al eerder onderzoek gedaan naar integratieprocessen van recente migranten (het SCIP-onderzoek). Hierin zijn onder andere migranten uit Polen en Bulgarije door de tijd gevolgd (zie de SCP-publicaties *Nieuw in Nederland* (Gijsberts en Lubbers 2013) en *Langer in Nederland* (Gijsberts en Lubbers 2015a)) en ook is een onderzoek gehouden onder recent gemigreerde Roemenen (Gijsberts en Lubbers 2015b). Waar relevant zullen we onze bevindingen relateren aan de uitkomsten voor de recente migranten uit deze Midden- en Oost-Europese landen. We hebben geen gegevens over migranten uit andere Zuid-Europese landen.

Inhoud van deze rapportage

We beginnen in hoofdstuk 2 met een overzicht van demografische ontwikkelingen in de Spaanse populatie in Nederland. We baseren dit overzicht op CBS-gegevens over alle Spanjaarden die in Nederland zijn ingeschreven: dus ook degenen onder de 18 jaar en ook degenen die al langer geleden naar Nederland zijn gekomen.

Vervolgens richten we de aandacht op de vraag hoe de groep recente (ingeschreven) migranten er voor staat in Nederland (eerste onderzoeksvraag). Om deze vraag te beantwoorden maken we gebruik van de informatie uit de eerste golf van het survey onder recent gemigreerde Spanjaarden. Dit doen we in een aantal hoofdstukken. In hoofdstuk 3 gaan we in op de kenmerken van de recente migranten. Hoe hoog zijn zij opgeleid, hoe is hun gezinssituatie, uit welke regio in Spanje komen zij, wat is hun woonsituatie in Nederland en zijn ze van plan hier te blijven? In hoofdstuk 4 kijken we naar taalbeheersing en arbeidsmarktsituatie. We gaan in op belangrijke arbeidsmarktkenmerken als het hebben van werk, werkloosheid, beroepsstatus en tijdelijk werk en vergelijken de arbeidsmarktsituatie voor migratie in Spanje met die in Nederland. In hoofdstuk 5 komen sociaal-culturele kenmerken aan bod zoals de gerichtheid op Nederland en het herkomstland (interetnische contacten, mediagebruik, interesse in de politiek). Tevens gaan we in op religie, culturele opvattingen, en op de vraag in hoeverre zij zich thuis voelen in Nederland en al dan niet discriminatie ervaren.

In hoofdstuk 6 en 7 verleggen we de aandacht naar ontwikkelingen in integratie (de tweede onderzoeksvraag) en richten we ons op het tweede meetmoment, anderhalf jaar later. In hoofdstuk 6 beantwoorden we de vraag wie dan inmiddels vertrokken zijn, en in hoeverre deze vertrekkers (en anderen die in de tweede golf niet meer meedoen) afwijken van de blijvers. Ten slotte richten we de aandacht op de blijvers (hoofdstuk 7). In hoeverre is hun situatie tijdens het tweede meetmoment veranderd ten opzichte van hun komst naar Nederland anderhalf tot drie jaar eerder? Hoofdstuk 8 sluit af met een aantal conclusies.

Noten

- 1 Behalve als zij tot de tweede generatie behoren. Er emigreert een aanzienlijke groep Zuid-Amerikanen van de tweede generatie uit Spanje. Dit zijn echter vooral kinderen. De kans dat er in dit onderzoek onder volwassen Spaanse migranten Zuid-Amerikanen van de tweede generatie zijn ondervraagd, is dus klein.
- 2 Het responspercentage is de verhouding tussen het aantal deelnemers (1321) en het bruto aantal benaderde personen (3513-267). Van de 1321 deelnemers aan de eerste golf zijn voor de huidige rapportage acht respondenten uitgesloten, omdat zij al langer dan vier jaar in Nederland bleken te wonen.
- 3 We presenteren alleen voor de eerste golf van het onderzoek de gewogen gegevens. Voor de tweede golf is dat niet mogelijk omdat de populatie daarvan niet bekend is.

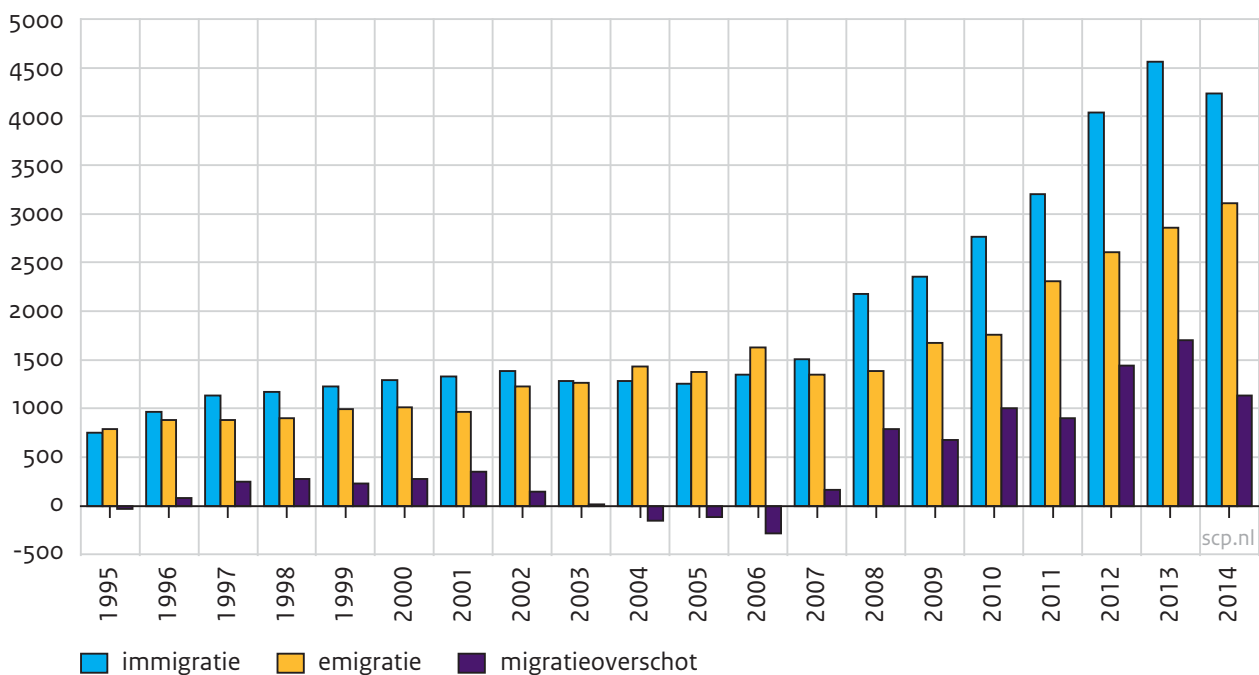
2 Demografische ontwikkelingen onder Spaanse immigranten

Toename immigratie en emigratie

Het aantal Spanjaarden dat naar Nederland is gemigreerd (en zich in de Basisregistratie Personen heeft ingeschreven) is vanaf 1995 tot het uitbreken van de economische crisis in 2008 beperkt gebleven tot jaarlijks 1500 personen. Dit is het totale aantal immigranten, inclusief degenen die jonger zijn dan 18 jaar. Sinds 2008 zijn door het hoog opgelopen Spaanse werkloosheidscijfer steeds meer migranten naar Nederland gekomen (zie figuur 2.1). Voor Spaanse jongeren geldt dat er sinds 2007 een sterke samenhang is tussen de werkloosheid in Spanje en de immigratie naar Nederland (Jennissen et al. 2014). In 2008 steeg dit aantal tot boven de 2000 om vervolgens elk jaar met zo'n 500 te groeien tot 4238 in 2014. Andere Europese landen waar relatief veel Spanjaarden naartoe zijn gemigreerd zijn België, Roemenië, Groot-Brittannië en Zwitserland (zie tabel B2.1 op www.scp.nl).

Figuur 2.1

Immigratie, emigratie en migratiesaldo van in Spanje geboren Spanjaarden, 1995-2014 (in absolute aantallen)

Bron: CBS (StatLine)

Overigens is ook de emigratie van Spaanse migranten toegenomen. Tot 2002 emigreerden er elk jaar minder dan 1000 Spanjaarden (die in Spanje geboren zijn) uit Nederland. Daarna nam dit aantal toe tot 1750 in 2010 en volgde er een gestage groei tot 3106 personen in 2014. Het is niet bekend of deze personen teruggaan naar Spanje, ze kunnen ook naar een derde land migreren. Dit levert tot 2008 nauwelijks een positief migratiesaldo onder Spaanse migranten op. In de jaren daarna is het migratieoverschot rond de 1000 personen per jaar.

40.000 migranten uit Spanje en hun nakomelingen

De recente stijging in het aantal immigranten uit Spanje heeft geresulteerd in een toename in het totale aantal Spanjaarden in Nederland. In 2015 waren er in iets meer dan 40.000 (ingeschreven) Spaanse migranten (eerste en tweede generatie) in Nederland. Vooral na 2008 is de omvang van de Spaanse populatie toegenomen (zie figuur B2.1 op www.scp.nl). Er zijn nagenoeg evenveel Spaanse mannen als vrouwen. De meesten (60%) zijn in Spanje geboren. De rest behoort tot de tweede generatie en is in Nederland geboren en opgegroeid.

Al met al is de groep Spanjaarden in Nederland relatief klein. Op 31 december 2014 stonden bijvoorbeeld 381.000 personen met een Marokkaanse achtergrond ingeschreven. Uit Turkije waren dat er 397.000, uit Duitsland 372.000 en uit Indonesië 370.000. Daarnaast waren er 138.000 Polen, 23.000 Bulgaren en 21.000 Roemenen ingeschreven.

Ingeschreven en niet-ingeschreven Spanjaarden

Waarschijnlijk is het aantal van 40.000 migranten uit Spanje een onderschatting aangezien een deel weliswaar in Nederland verblijft, maar zich niet heeft geregistreerd bij een gemeente. Hoe groot deze groep is, is niet bekend. Onderzoek onder Spanjaarden in de gemeente Den Haag geeft als grove schatting op basis van bijeenkomsten met Zuid-Europeanen en 105 digitaal ingevulde vragenlijsten dat een op de drie Zuid-Europeanen niet in Den Haag is ingeschreven (Stichting Lize 2014). Onderzoek naar het aantal personen uit Midden- en Oost-Europese landen (Van der Heijden et al. 2013) laat zien dat de onderschatting voor sommige herkomstgroepen substantieel kan zijn. Volgens deze schattingen was in 2010 grofweg de helft van de immigranten uit deze landen niet geregistreerd.

Migranten die van plan zijn korter dan vier maanden te blijven hoeven zich niet in te schrijven, maar ook niet iedereen die langer verblijft, schrijft zich in. Er zijn voor- en nadelen aan inschrijving verbonden. Inschrijven kan nuttig zijn om bijvoorbeeld kindertoeslag te krijgen, aanspraak te kunnen maken op een woning of recht te hebben op een uitkering. Een nadeel is dat gemeentelijke belastingen verschuldigd zijn. Soms is illegale bewoning een reden om zich niet in te schrijven (zie Gijsberts en Lubbers 2015b: 31).

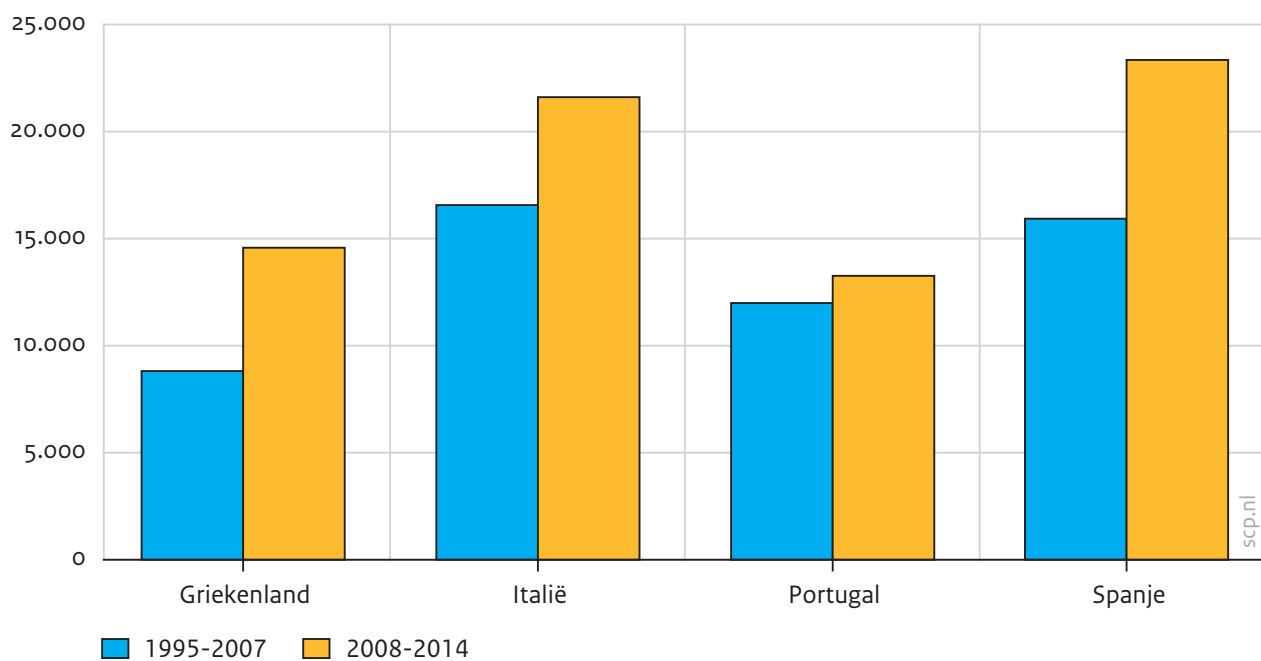
Dit alles betekent dat we in dit rapport slechts van een deel van de in Nederland woonachtige Spanjaarden een beeld geven, namelijk alleen van degenen die zich (recentelijk) hebben ingeschreven. Dat is wel de categorie die waarschijnlijk een langer verblijfsperspectief voor ogen heeft.

Een vergelijking met immigratie uit andere Zuid-Europese landen

Hoe verhouden deze cijfers zich tot de immigratie uit andere Zuid-Europese landen zoals Italië, Portugal en Griekenland? Uit Italië kwamen in de periode 1995-2014 bijna evenveel migranten als uit Spanje, terwijl uit Portugal en Griekenland beduidend minder personen naar Nederland zijn gemigreerd (figuur 2.2). In de periode van twaalf jaar voor de crisis (1995-2007) zijn er minder Spanjaarden naar Nederland gekomen dan in de kortere periode van zes jaar vanaf het begin van de financiële crisis in 2008. Dit geldt ook voor de Grieken en Italianen.

Figuur 2.2

Aantal migranten uit Zuid-Europese landen voor (1995-2007) en tijdens (2008-2014) de economische crisis (in absolute aantallen)

Bron: cbs (StatLine)

3 Kenmerken van recente migranten uit Spanje

In hoofdstuk 2 hebben we een beeld geschetst van de totale groep Spanjaarden in Nederland. In de nu volgende hoofdstukken beschrijven we in groter detail de groep Spaanse migranten die tussen 2012 en 2013 naar Nederland zijn gekomen. De gepresenteerde cijfers hebben betrekking op de 1321 Spanjaarden die hebben deelgenomen aan de eerste golf van het survey. We noemen deze groep de ‘recente Spaanse migranten’. In dit hoofdstuk bespreken we welke kenmerken deze groep heeft en om welke redenen ze naar Nederland komt.

Jonge ongehuwde migranten uit de stad

Recente migranten uit Spanje zijn het vaakst afkomstig uit de regio's Madrid, Catalonië en Andalusië (figuur 3.1). Deze drie regio's zijn in termen van bevolkingsomvang ook de grootste regio's in Spanje. Toch zijn migranten uit de regio's Madrid en Catalonië in het onderzoek oververtegenwoordigd. Onder de deelnemers zijn maar liefst anderhalf keer zoveel migranten uit Madrid dan op basis van evenredige migratie uit alle provincies verwacht zou mogen worden. Van de eilandengroep de Balearen en de Canarische eilanden komen relatief weinig recente migranten, net als uit de regio's Extremadura, Murcia en Cantabria. Deze herkomstverdeling lijkt af te wijken van die in de jaren zestig. Het beeld bestaat dat Spaanse migranten in die tijd voornamelijk uit rurale gebieden kwamen, zoals Extremadura en Andalucië (www.vijfeeuwenmigratie.nl).

Figuur 3.1

Herkomst van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in mate van oververtegenwoordiging onder de populatie migranten ten opzichte van de Spaanse populatie)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

De recente migranten zijn vooral afkomstig uit Spaanse steden. Slechts een zeer klein deel komt uit kleinere dorpen (tabel 3.1). Dit is in overeenstemming met de spreiding van de populatie in Spanje. Volgens de Spaanse populatiecijfers woonde in 2015 79% van de bevolking in steden met meer dan 10.000 inwoners (Instituto Nacional de Estadística 2015).

Tabel 3.1

Woonomgeving van recente Spaanse migranten voor migratie naar stedelijkheidsgraad, 2013/'14
(in procenten)

grote stad (incl. voorsteden)	46
kleine stad	39
dorp of ruraal gebied	15

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Tabel 3.2 presenteert de gezinssituatie van de recente migranten uit Spanje. Zij hebben een duidelijk profiel: het zijn vaak jonge, ongehuwde mannen en vrouwen: 84% is jonger dan 35 jaar. De overgrote meerderheid is nog nooit gehuwd geweest en heeft geen kinderen (noch in Nederland, noch in Spanje). Voor de Spanjaarden met kinderen geldt dat die meestal bij hen in huis wonen. Een zeer kleine groep heeft (daarnaast) kinderen in Spanje.

Tabel 3.2

Leeftijd en gezinssituatie van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

18-25 jaar	37
26-35 jaar	47
36-45 jaar	13
≥ 46	3
ongehuwd	82
gehuwd/geregistreerd partner	16
gescheiden/weduw(naar)	2
kinderen in het huishouden	8
kinderen in Spanje	2

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Relatief vaak een niet-Spaanse partner

Weinig recente Spaanse migranten zijn getrouwd, maar twee derde geeft aan wel een partner te hebben. In tabel 3.3 is te zien dat 61% van hen een Spaanse partner heeft, 21% een Nederlandse, en nog eens 19% een partner uit een ander land. Dit laatste aandeel is beduidend hoger dan onder andere onderzochte recente migrantengroepen (zie Gijsberts en Lubbers 2013). De meerderheid van de partners woont in Nederland (68%).

Tabel 3.3

Nationaliteit en woonplaats van partners van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

partner is Nederlands	21
partner is Spaans	61
partner heeft andere nationaliteit	19
partner woont in Nederland	68
partner woont in Spanje	24
partner woont elders	8

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Vaak al bekenden in Nederland voor migratie

Meer dan de helft van de Spaanse migranten kent voorafgaand aan hun vertrek al iemand in Nederland (tabel 3.4). In veel gevallen zijn dit vrienden. Ruim een kwart heeft voor migratie al meer dan vier weken in Nederland doorgebracht.

Tabel 3.4

Bekenden in Nederland voor migratie en eerder bezoek aan Nederland onder recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

kende voor migratie al iemand in Nederland ^a	60
partner	14
vrienden	34
familie	10
overig	12
was voor migratie al in Nederland geweest (> 4 weken)	27

a Meerdere antwoorden waren mogelijk.

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Hoog aandeel studiemigranten

Van de Spaanse migranten die recent naar Nederland zijn gekomen en zich hier hebben inschreven in de Basisregistratie Personen, geeft de meerderheid arbeid aan als doel van hun migratie (57%). Een andere belangrijke reden is het volgen van een opleiding (40%). Slechts een klein deel noemt gezinshereniging als motief (10%) en ongeveer een vijfde zegt geen specifieke reden te hebben gehad om naar Nederland te komen (tabel 3.5). Een aanzienlijk deel van de migranten noemt meer dan één migratiemotief. Zo geeft 11% aan zowel voor werk als voor studie naar Nederland te zijn gekomen. Werk wordt door 37% als enige motief genoemd en studie door 26%.

Spaanse vrouwen komen vaker dan Spaanse mannen naar Nederland om een opleiding te volgen, terwijl mannen vaker komen voor werk. Ook komen vrouwen iets vaker voor

gezinshereniging naar Nederland, maar voor hen geldt net als voor de mannen dat dit motief vergeleken met werk en studie slechts een kleine rol speelt.

Tabel 3.5

Redenen voor migratie naar Nederland onder recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)^a

	totaal	mannen	vrouwen	als enige motief genoemd
arbeid	57	65	50	37
gezinshereniging	10	8	13	6
studie	40	35	45	26
overig	21	23	19	7

a De percentages tellen op tot meer dan 100 omdat sommige respondenten meerdere antwoorden geven.

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Een zeer hoogopgeleide groep

Recente Spaanse migranten zijn gemiddeld genomen zeer hoogopgeleid. Maar liefst 78% was bij migratie naar Nederland in het bezit van een hbo- of (post)universitair diploma (tabel 3.6). We zagen eerder in dit hoofdstuk dat een groot deel van de Spaanse migranten aangeeft naar Nederland te zijn gekomen voor het volgen van een opleiding. Deze groep bestaat voor het overgrote deel uit hoogopgeleide migranten. Maar onder degenen die niet naar Nederland kwamen om te studeren, is dit aandeel nog groter: van hen heeft maar liefst 84% een hbo-opleiding (*ciclos formativos de grado superior*) of universitaire studie afgerond. Vergeleken met de Spaanse bevolking is de groep migranten die zich recent in Nederland heeft ingeschreven zeer hoogopgeleid (OECD 2016).

Tabel 3.6

Hoogst behaalde opleidingsniveau van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	totaal	excl. studiemigranten
laagopgeleid	6	7
middelbaar opgeleid	16	9
hoogopgeleid	78	84

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Maar liefst 28% van de recente Spaanse migranten volgt kort na migratie een voltijds-opleiding in Nederland (tabel 3.7). De overgrote meerderheid van alle studenten volgt een universitaire studie (75%), slechts 4% volgt een hbo-opleiding en 21% heeft gekozen voor een ander type opleiding.

Tabel 3.7

Onderwijspositie van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	totaal
volgt een voltijdsopleiding	28
universiteit	75
hbo	4
overig	21

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Bijna een kwart van de migranten die naar Nederland kwamen om te studeren, was bij de eerste ondervraging al niet (meer) bezig aan een opleiding. Ze volgden waarschijnlijk een eenjarig masterprogramma of zijn vroegtijdig met hun studie gestopt. Daartegenover staat dat een ongeveer even groot deel (19%) van de migranten die om een andere reden naar Nederland kwamen, alsnog een opleiding volgt. Dit is meestal een deeltijdopleiding. Een meerderheid van deze groep heeft een baan of is werkzoekend. Het lijkt er dus op dat voor hen het studeren secundair is.

Geen grote knelpunten in de woonsituatie

Slechts 19% van de recente migranten uit Spanje woont alleen (tabel 3.8). Het merendeel woont samen met een partner (37%) of deelt de woonruimte met een of meer vrienden (32%). Hoewel het voor de hand ligt dat studenten met vrienden samenwonen, telt deze laatste groep ook mensen die niet studeren.

Een vijfde van de recent ingeschreven Spanjaarden woont in een eengezinswoning (tabel 3.8), maar veruit de meerderheid woont in een appartement (79%). Dit is dan meestal een huurwoning. Van alle recente Spaanse migranten (ongeacht type woonruimte) huurt 61% bij een particulier en 22% bij een woningbouwvereniging (al dan niet voor studenten) (zie tabel B3.1 in de bijlage op www.scp.nl). Voor degenen die samenwonen met vrienden of collega's geldt dat zij vaak de badkamer en keuken moeten delen. Gemiddeld delen vier mensen de keuken, en drie de badkamer. Een kleine groep (10%) deelt de badkamer met meer dan vijf mensen en/of de keuken met meer dan acht mensen (zie tabel B3.2 in de bijlage).

Tabel 3.8

Woonsituatie van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

woont alleen	19
woont samen met partner	37
woont met andere familieleden	5
woont met vrienden	32
woont met collega's	10
<hr/>	
woont in een appartement	79
woont in een eengezinswoning	20
woont in een hostel/hotel/op een camping	1

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Recente Spaanse migranten beoordelen hun woonsituatie gemiddeld als positief: 79% van de respondenten is tevreden of zeer tevreden met de woonomstandigheden (niet in tabel). Wellicht geeft dit onderzoek een wat rooskleurig beeld, aangezien alle deelnemers ingeschreven staan in Nederland. Uit onderzoek van Stichting Lize onder Spanjaarden in Den Haag komt net als uit ons onderzoek naar voren dat ongeveer de helft van hen geen zelfstandige woning heeft. In dat onderzoek geeft ruim een kwart aan problemen te hebben gehad met huisvesting (Stichting Lize 2014).

Slechts een op de vijf Spaanse migranten denkt in Nederland te blijven wonen

Van alle recente migranten uit Spanje verwacht 17% in Nederland te blijven wonen (tabel 3.9). Dit aandeel is duidelijk lager dan onder bijvoorbeeld recente migranten uit Polen (45%), Roemenië (35%) en Bulgarije (26%) (zie Gijsberts en Lubbers 2013, 2015b) en ook lager dan het onderzoek onder de Spanjaarden in Den Haag laat zien (50%; Stichting Lize 2014). 7% van de recente Spaanse migranten verwacht tussen Spanje en Nederland te gaan pendelen. Opvallend genoeg denkt bijna 60% weer uit Nederland te zullen vertrekken: bijna 40% naar Spanje en 20% naar een ander land. Alleen onder recente migranten uit Roemenië (ook een hoogopgeleide, kosmopolitische groep), ligt het aandeel dat naar een ander land denkt te gaan in dezelfde orde van grootte (Gijsberts en Lubbers 2015b). Onder recente migranten uit de andere landen leeft deze verwachting veel minder.

Tabel 3.9

Toekomstverwachtingen van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

in Nederland blijven wonen	17
regelmatig tussen Nederland en herkomstland pendelen	7
terugkeren naar herkomstland	38
in de toekomst in een ander land wonen	20
weet niet	19

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

4 Taalbeheersing en arbeidsmarktsituatie

Zeer goede beheersing van het Engels, niet van het Nederlands

Slechts een kleine minderheid van de recente Spaanse migranten beheerst de Nederlandse taal vlak na migratie. Rond de 15% verstaat of leest het Nederlands (tabel 4.1), goed spreken en schrijven kan minder dan 10%. Daartegenover staat dat recente Spaanse migranten het Engels uitstekend menen te beheersen. Bijna 90% geeft aan het Engels goed of heel goed onder de knie te hebben. Door de goede beheersing van het Engels kunnen zij waarschijnlijk goed communiceren binnen Nederland. Het onderzoek van Stichting Lize onder de Spaanse migranten in Den Haag liet ook zien dat zij zich veel beter kunnen redden in het Engels dan in het Nederlands, en dat zij op het werk vaker Engels dan Nederlands gebruiken (Stichting Lize 2014).

Tabel 4.1

Beheersing van het Nederlands en Engels onder recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	(heel) goed	niet goed	helemaal niet
beheersing van het Nederlands			
verstaan	13	43	44
spreken	7	36	57
lezen	16	40	44
schrijven	8	32	61
beheersing van het Engels	87	10	3

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Veel Spanjaarden volgen cursus Nederlandse taal

Kort na migratie (binnen anderhalf jaar) heeft de meerderheid van de Spanjaarden al een stap ondernomen om het Nederlands te gaan leren. Niet minder dan 57% van alle Spaanse migranten is een taal cursus gaan volgen (tabel 4.2). Van hen heeft 26% een cursus afgerond (met of zonder diploma of certificaat) en 31% is nog bezig. Bovendien geeft 18% van alle recent gemigreerde Spanjaarden aan dat zij voor migratie naar Nederland al stappen hebben ondernomen om Nederlands te leren. Naast de taal cursussen zijn er andere manieren waarop zij de beheersing van de Nederlandse taal verbeteren, bijvoorbeeld via alledaagse interactie (42%), via zelfstudie van het Nederlands (30%) en via de media (28%).

Tabel 4.2

Wijzen waarop recente Spaanse migranten de beheersing van het Nederlands hebben verbeterd, 2013/'14 (in procenten)^a

via taalcursussen	57
via familie en vrienden in Nederland	22
via werk in Nederland	25
via andere cursussen	7
via de media	28
via zelfstudie	30
via alledaagse interactie	42
op andere wijze	4

a Meerdere antwoorden waren mogelijk.

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Hoewel veel Spaanse migranten een cursus volgen of hebben gevolgd, geeft een meerderheid aan het Nederlands niet goed te beheersen. Wellicht zijn de hoogopgeleide Spaanse migranten kritisch over hun taalvaardigheid en schatten ze hun beheersing van de Nederlandse taal daarom laag in. We hebben bekeken in hoeverre de Spaanse migranten die een cursus hebben gevolgd de mate waarin zij het Nederlands beheersen beter inschatten dan de Spaanse migranten die geen cursus volgden, en dat blijkt het geval (figuur 4.1).

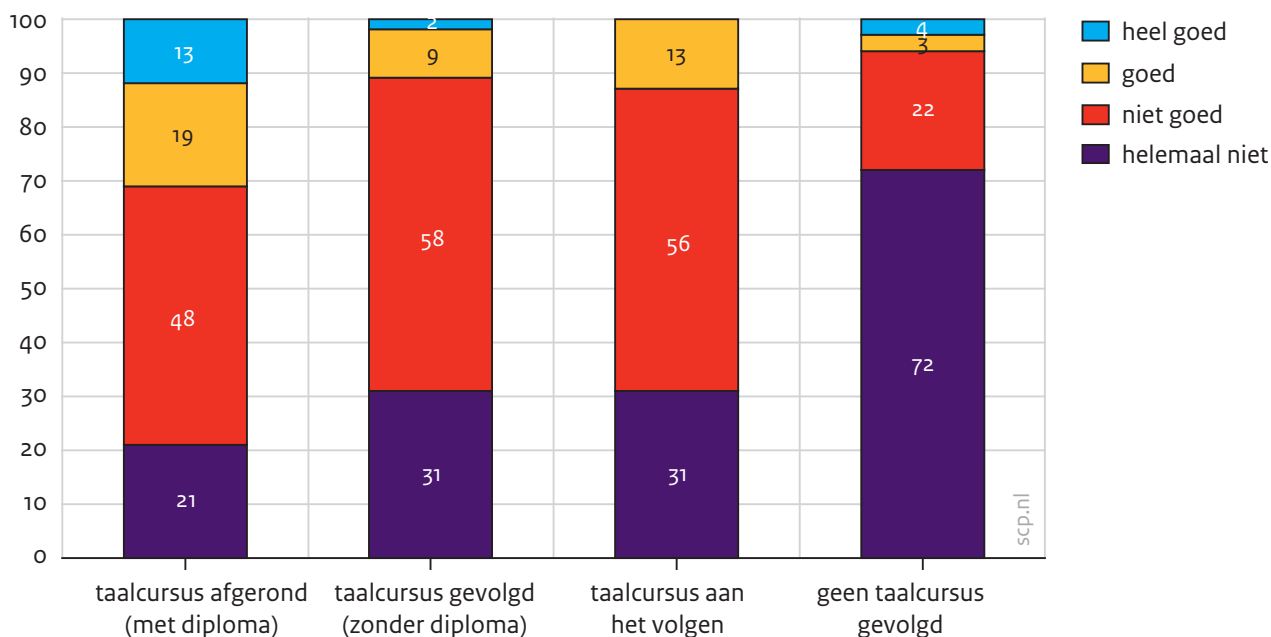
Toch geeft ook de meerderheid van de migranten die een cursus hebben gevolgd aan dat ze het Nederlands niet goed of zelfs helemaal niet beheersen.

Van de Spanjaarden die aangeven dat ze Nederlands kunnen spreken, zegt iets minder dan een kwart dat vaak of altijd te doen in het dagelijks leven. Van de Spaanse migranten die Nederlands kunnen spreken en een partner en/of kinderen hebben, spreekt slechts een klein deel (minder dan 7%) vaak Nederlands met partner of kinderen. Overigens heeft slechts 20% van de partners een Nederlandse achtergrond.

We kunnen concluderen dat Spaanse migranten het Nederlands mondjesmaat spreken. Ze schatten in dat ze de taal slecht beheersen en spreken de Nederlandse taal weinig in het dagelijks leven. Toch geeft een groot deel aan dat zij geïnvesteerd hebben in het leren van het Nederlands. De meerderheid heeft een taal cursus gevolgd of heeft op andere manieren getracht het Nederlands te verbeteren. Waarschijnlijk voelen zij geen sterke noodzaak op de taal te leren, omdat ze vrijwel allemaal (zeer) goed Engels beheersen waarmee ze zich in Nederland goed kunnen redden. Bovendien, zoals we zagen in hoofdstuk 3, heeft de meerderheid van de Spaanse migranten een tijdelijk verblijfsperspectief voor ogen, wat de investering in het leren van het Nederlands remt.

Figuur 4.1

Beheersing van het Nederlands (gemiddelde van het verstaan, spreken, lezen en schrijven) naar deelname aan een taal cursus in Nederland, 2013/'14 (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Arbeidsmarktsituatie

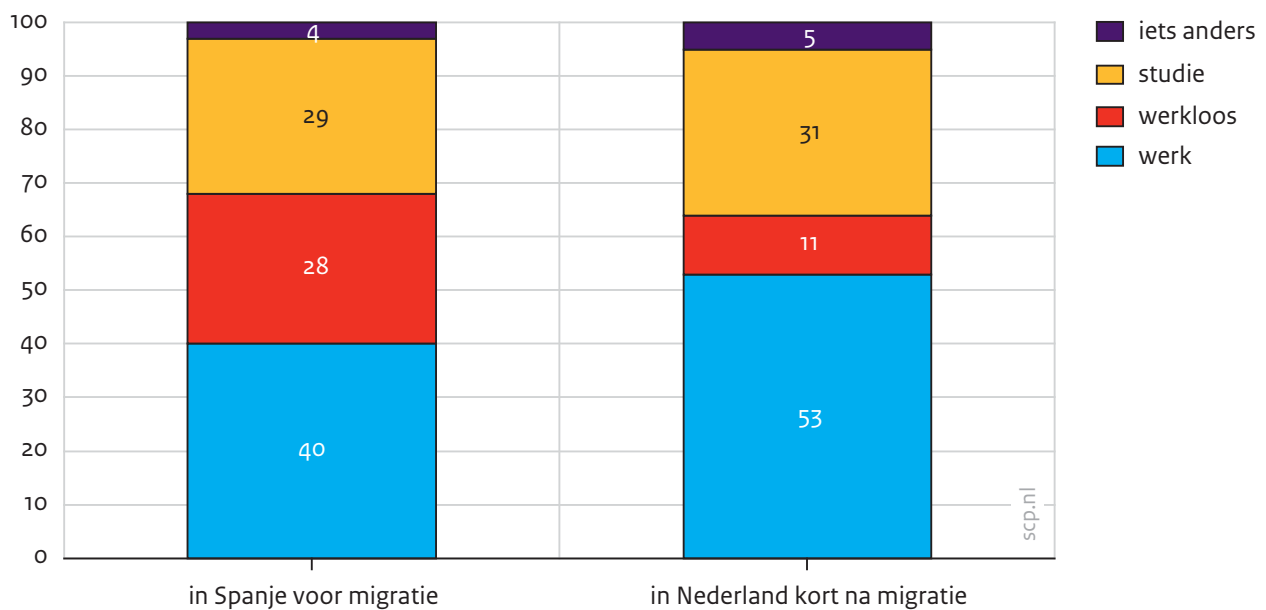
Zoals eerder in dit hoofdstuk bleek, komen de meeste Spanjaarden naar Nederland voor werk. Hebben zij dat ook weten te vinden op de Nederlandse arbeidsmarkt? Om hier achter te komen, vergelijken we de arbeidsmarktpositie voor migratie in Spanje met die kort na migratie in Nederland.

Vlak voor migratie werkte 40% van de Spaanse migranten, en volgde 29% een opleiding (figuur 4.2). Niet minder dan 28% van de migranten geeft aan dat ze werkloos waren in Spanje.

In Nederland is het aandeel dat werkt aanmerkelijk groter (53%), en is het aandeel werklozen veel lager (11%) dan voor migratie in Spanje het geval was. Het aandeel studenten is na migratie ongeveer even groot als daarvoor (31%). Het percentage werkende Spaanse migranten net na migratie ligt wat hoger dan in eerder onderzoek werd gevonden onder Bulgaarse en Roemeense migranten, maar lager dan onder de Poolse migranten (Gijsberts en Lubbers 2013, 2015b).

Figuur 4.2

Arbeidsmarktsituatie voor migratie in Spanje en kort na migratie in Nederland, 2013/'14 (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

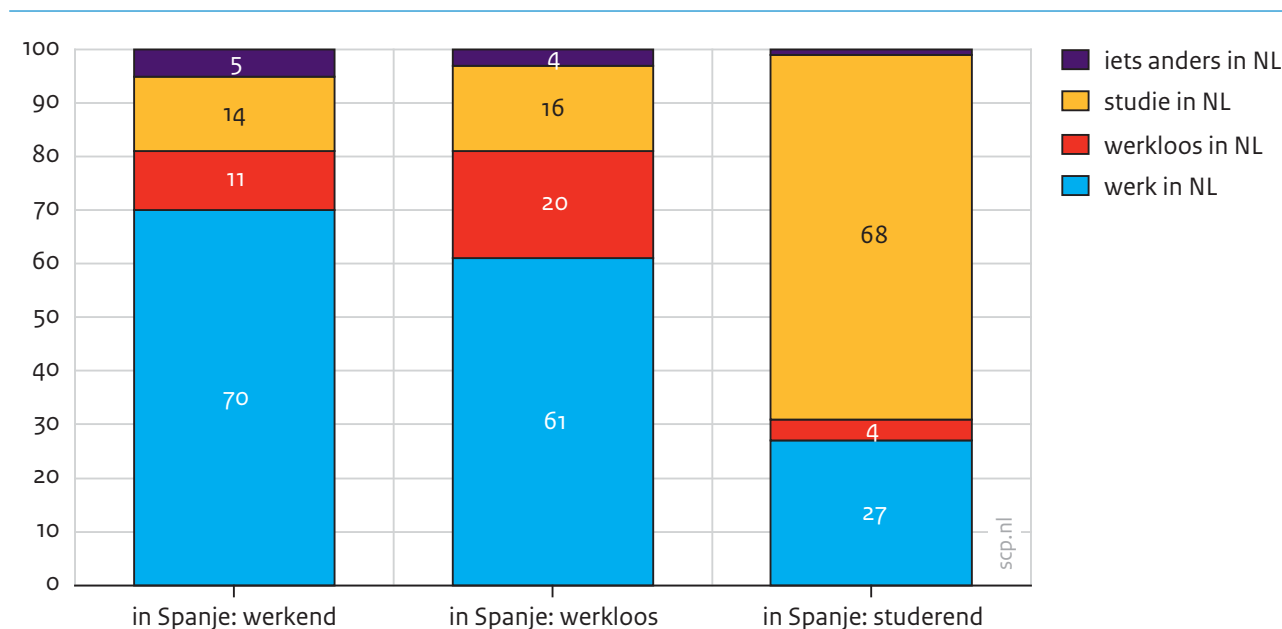
Werkloosheid wordt doorgaans berekend als het aandeel werkzoekenden binnen de beroepsbevolking, dus exclusief studenten. We weten niet of de door ons geënquêteerde Spaanse migranten die zich als 'werkloos' omschrijven ook werkzoekend zijn. Maar als we het aantal werklozen onder hen vlak voor migratie percenteren op het totale aantal dat toen werk had of werkloos was, vinden we een werkloosheidspercentage van 41%. Dat is veel hoger dan onder de totale Spaanse beroepsbevolking in 2013, waarvoor een werkloosheidspercentage van 26,1% gold. Het jeugdwerkloosheidspercentage (onder mensen jonger dan 25 jaar) lag in Spanje in 2013 echter nog hoger: op 55,5% (Eurostat 2015). Van de migranten die in Spanje werkloos waren geeft 83% aan dat ze eerder wel al gewerkt hebben in het eigen land. Blijkbaar is een bijzonder groot deel werkloos geworden tijdens de economische crisis. Voor de situatie van de Spaanse migranten in Nederland berekenen we zonder de studenten een werkloosheidscijfer van 17%. Het aandeel werklozen is dus lager dan het in Spanje was, maar ligt beduidend hoger dan de 7% onder Nederlanders. Overigens geeft van de werkloze Spaanse migranten 25% aan al wel gewerkt te hebben in Nederland.

Met onze gegevens kunnen we bezien of de werkloze Spaanse migranten in Nederland ook werkloos waren in Spanje, of dat zij bijvoorbeeld in Spanje nog studeerden en in Nederland voor het eerst op de arbeidsmarkt kwamen. Figuur 4.3 geeft de arbeidsmarktpositie in Nederland weer, uitgesplitst naar de positie in Spanje. Migranten die in Spanje werkten, werken in Nederland meestal ook (70%). Een klein deel (11%) geeft aan in Nederland werkloos te zijn en 14% is in Nederland een fulltime studie gaan volgen. Van de migranten die in Spanje werkloos waren, werkt ook de meerderheid in Nederland. De kans op werkloosheid in Nederland is onder deze groep echter wel groter (20%). 16% is in Nederland gaan stude-

ren. Migranten die voor migratie studeerden, doen dat in meerderheid ook in Nederland. Ruim een kwart is gaan werken en 4% is werkloos.

Figuur 4.3

Arbeidsmarktsituatie kort na migratie in Nederland naar arbeidsmarktsituatie in Spanje, 2013/'14 (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Meesten vinden een baan via officiële kanalen

Ongeveer een derde van de Spaanse migranten met een baan in Nederland had deze baan al gevonden voor hun vertrek (29%), maar het is onbekend of zij deze baan hebben verkregen via een uitzendbureau of dat zij zelf een werkgever hebben benaderd. De overige migranten met een baan hebben in Nederland hun baan verworven. Van alle Spaanse migranten met een baan heeft 19% zelf de werkgever benaderd en is zo aan de baan gekomen. 14% heeft gesolliciteerd op een vacature en 13% kreeg de baan via een uitzendbureau. Familie en vrienden blijken met 3% en 15% wat minder belangrijk voor het vinden van werk dan uit eerder onderzoek naar voren kwam voor recente Bulgaarse en Poolse migranten (Gijsberts en Lubbers 2013). De Spanjaarden lijken in hun keuze van kanalen meer op de eerder onderzochte Roemenen, die eveneens hoogopgeleid bleken (Gijsberts en Lubbers 2015b). Het lijkt erop dat hoogopgeleiden beter gebruik weten te maken van de formele kanalen voor het zoeken van werk.

Meerderheid werkt als professional of technicus, (meer dan) fulltime op een tijdelijk contract

Onder de recente Spaanse migranten die mee hebben gewerkt aan ons onderzoek en die werken is het aandeel met een vast contract laag (30%) en ook het percentage zelfstandigen is klein (6%). Onder Nederlanders lag het percentage werkenden met een vast contract in 2013 op 74% en het aandeel zelfstandigen op 16% (CBS StatLine). Spanjaarden die

een leidinggevende hebben, geven meestal aan dat dit een Nederlander is (62%). Een groot deel van de leidinggevendenden komt uit een ander land dan Nederland of Spanje (27%), wat suggereert dat veel Spanjaarden voor internationale organisaties werken. 10% van de Spanjaarden met een baan heeft een Spanjaard als leidinggevende. Van de Spanjaarden met werk geeft 13% aan dat ze 24 uur of minder werken. Zo'n 10% werkt tussen de 25 en 35 uur. De meerderheid (ruim 50%) werkt tussen de 36 en 40 uur. Meer dan 40 uur per week wordt er gewerkt door 20% van de Spaanse migranten.

Spaanse migranten is in de tweede benadering gevraagd in welke sector zij werken. Helaas is deze vraag in de eerste golf van het onderzoek niet voorgelegd. Van de migranten die werken, geeft veruit de meerderheid (65%) aan werkzaam te zijn als professional of technicus (tabel 4.3). Zij vervullen bijvoorbeeld de functie van onderzoeker, docent, verpleegkundige of IT-specialist.

Tabel 4.3

Werkzaamheid binnen diverse sectoren van de arbeidsmarkt, 2015 (n = 494; in procenten)

professional of technicus zoals arts, leraar, ingenieur, kunstenaar of accountant	65
hoger administratief beroep zoals bankier, directeur van een groot bedrijf, hogere ambtenaar, vakbondsvertegenwoordiger	3
administratief beroep zoals secretaresse, kantoorbediende, officemanager, boekhouder	8
verkoopbaan zoals sales manager, winkeleigenaar, winkelbediende, verzekeringsagent	5
dienstverlenend beroep zoals restauranteigenaar, politieagent, kelner, conciërge, kapper, strijdkracht	11
geschoolde of ongeschoolde arbeider	8

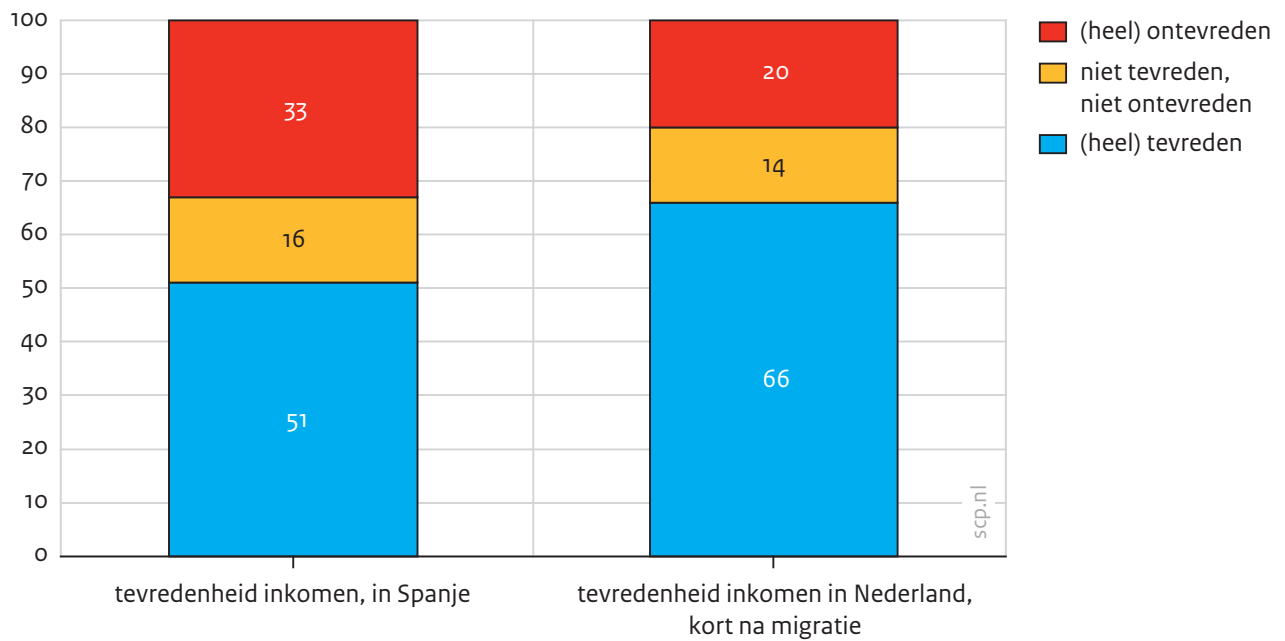
Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'15)

Tevredenheid met inkomen

Migranten die werk hadden voor migratie in Spanje of kort na migratie in Nederland is gevraagd naar de tevredenheid met het inkomen dat ze verdienden. De helft was tevreden met het inkomen voor migratie (51%; figuur 4.4). Een derde was juist ontevreden. Het inkomen in Nederland wordt beter geëvalueerd. Een ruime meerderheid van 66% is tevreden met het inkomen kort na migratie, 20% is ontevreden. Vergeleken met de Spanjaarden hadden de Roemeense migranten een iets rooskleuriger beeld van hun inkomsten. Ook de Polen en Bulgaren waren wat positiever: 77% was tevreden met het inkomen in Nederland. Overigens zijn werklozen beduidend minder tevreden met het laatstverdiende inkomen (in Spanje of in Nederland) dan mensen met werk.

Figuur 4.4

Inkomenstevredenheid voor migratie in Spanje en kort na migratie in Nederland, 2013/'14 (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

5 Oriëntatie op Spanje en Nederland, opvattingen en ervaringen in Nederland

Evenveel contact met Nederlanders als met andere Spanjaarden

Vlak na migratie rapporteren Spaanse migranten vrijwel evenveel vrijetijdscontacten met Spanjaarden als met Nederlanders (tabel 5.1). Deze bevinding onderscheidt hen van Poolse en Bulgaarse migranten, die meer contact hebben met leden van de eigen etnische groep dan met Nederlanders (Gijsberts en Lubbers 2015a). Een vergelijkbaar patroon van vrijetijdscontacten is wel geconstateerd onder recente Roemeense migranten, die net als de Spanjaarden overwegend hoogopgeleid zijn en van wie er relatief weinig landgenoten in Nederland wonen (Gijsberts en Lubbers 2015b). Van de recente Spaanse migranten heeft meer dan 50% dagelijks of wekelijks contact met zowel Spanjaarden als Nederlanders. Gezien hun internationale oriëntatie hebben zij waarschijnlijk ook nog contacten met andere groepen, maar deze zijn in het onderzoek niet meegenomen.

Tabel 5.1

Frequentie van vrijetijdscontacten van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	met Spanjaarden	met autochtone Nederlanders
dagelijks	26	23
wekelijks	30	29
enkele keren per maand	22	29
nooit/nauwelijks	22	19

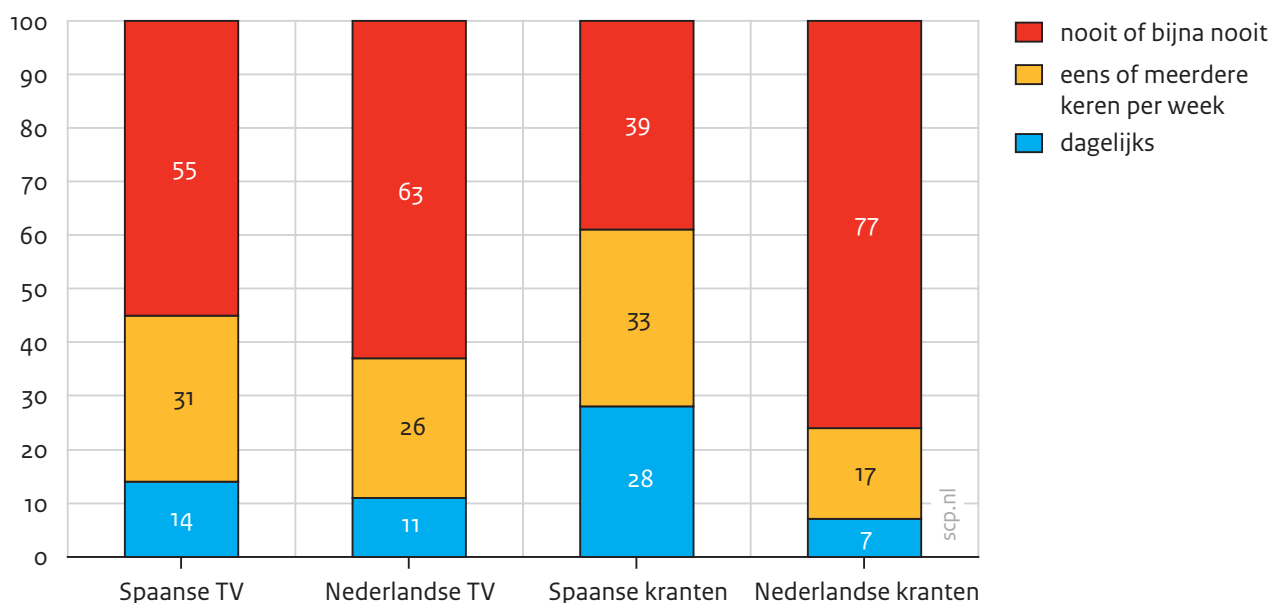
Bron: RU/uu/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Mediagebruik gericht op Spanje

Vlak na migratie volgen Spaanse migranten meer Spaanse media dan Nederlandse (figuur 5.1). Terwijl 14% dagelijks Spaanse tv kijkt en 31% eens of meerdere keren per week, kijkt 11% dagelijks Nederlandse tv en doet 26% dat eens of meerdere keren per week. Spaanse kranten worden door 28% elke dag gelezen en door 33% meerdere keren per week. 7% leest dagelijks een Nederlandse krant en 17% meerdere keren per week. Deze focus op media uit het herkomstland vinden we ook bij recente migranten uit Polen en Bulgarije (Gijsberts en Lubbers 2015a). De Roemeense migranten vormen een uitzondering door hun sterke gerichtheid op Nederlandse media (Gijsberts en Lubbers 2015b).

Figuur 5.1

Mediagebruik onder recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)^a

a Bij Nederlandse kranten zijn in de categorie ‘nooit of bijna nooit’ ook de migranten meegeteld die hebben aangegeven geen Nederlands te kunnen lezen.

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Vooraf belangstelling voor Spaanse politiek

De politieke interesse richt zich bij de recente Spaanse migranten voornamelijk op het herkomstland. Dit zien we ook bij andere recente migrantengroepen (Gijsberts en Lubbers 2015a, 2015b), maar de politieke interesse is bij de Spaanse migranten gemiddeld groter dan bij de andere groepen. Ruim 70% is zeer of enigszins geïnteresseerd in de Spaanse politiek en ruim 40% heeft belangstelling voor de politiek in Nederland (tabel 5.2).

Tabel 5.2

Politieke interesse van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	(zeer) geïnteresseerd
Spaanse politiek	71
Nederlandse politiek	42

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Spaanse migranten vooral gericht op Spanje en Europa

Een andere manier om de oriëntatie op het herkomstland en het land van vestiging te onderzoeken is door vragen te stellen over identificatie. Wij vroegen recent gemigreerde Spanjaarden in welke mate zij zich verbonden voelen met beide landen. Dezelfde vraag stelden we ook over Europa. Kort na migratie naar Nederland is de verbondenheid met Spanje en Europa sterker dan die met Nederland (tabel 5.3).

Tabel 5.3

Identificatiepatronen van recente Spaanse migranten, 2013/'14 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee oneens
ik voel me verbonden met...			
Spanje	54	27	19
Europa	61	30	10
Nederland	21	45	35

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Spaanse migranten zijn een seculiere groep

Bijna de helft van de recente migranten uit Spanje zegt geen religie aan te hangen. Dit is een veel groter percentage dan onder de bevolking in Spanje, waarvan ruim 90% zich katholiek noemt (ESS 2010). De recente migranten die wel aangeven een religie aan te hangen zijn overwegend katholiek, andere religieuze groepen zijn nauwelijks vertegenwoordigd. In dit opzicht verschillen de Spaanse migranten van de recente instroom uit Roemenië, Bulgarije en Polen: in die groepen is vrijwel iedereen lid van een geloofsgemeenschap. Hoewel de helft nog wel een religieuze affiliatie noemt, vormen de Spaanse migranten een zeer gesecculariseerde groep. Ongeacht religieus lidmaatschap omschrijft bijna 60% van alle Spanjaarden zichzelf als helemaal niet religieus, meer dan de helft ging in Spanje minder dan een keer per jaar naar de kerk en bijna 50% geeft aan in het herkomstland nooit gebeden te hebben.

Weinig traditionele opvattingen

We vroegen recente Spaanse migranten naar hun mening over man-vrouwrollen en over homoseksualiteit en echtscheiding. Uit hun antwoorden blijkt dat zij zeer progressief zijn, meer dan recente migranten uit andere landen.

Op het gebied van man-vrouwrollen legden we drie stellingen voor die een traditionele rolverdeling omschrijven (zie tabel 5.4). Recente Spaanse migranten zijn het in hoge mate oneens met deze drie stellingen, ze zijn op het punt van man-vrouwrollen dus allesbehalve traditioneel ingesteld. Ook hun opvatting over homoseksualiteit is vooruitstrevend. Meer dan 95% is het (helemaal) eens met de stelling dat homo's en lesbiennes vrij moeten zijn om te leven zoals zij willen. De overgrote meerderheid (77%) tot slot is het (in sterke mate) eens met de stelling dat echtscheiding de beste oplossing is voor stellen die er niet in slagen hun huwelijksproblemen op te lossen.

Tabel 5.4

Opvattingen van recente Spaanse migranten over man-vrouwrollen, homoseksualiteit en echtscheiding, 2013/'14 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee oneens
geld verdienen is belangrijker voor mannen dan voor vrouwen	8	15	77
beslissingen over grote aankopen kunnen het beste door mannen worden genomen	1	6	93
vrouwen moeten stoppen met werken als ze kinderen krijgen	2	6	92
homo's en lesbiennes moeten vrij zijn om te leven zoals zij willen	96	2	2
echtscheiding is meestal de beste oplossing als een stel niet in staat blijkt huwelijksproblemen op te lossen	77	17	6

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Op basis van deze opvattingen zijn de recente Spaanse migranten te omschrijven als een uitermate gesecculariseerde en progressieve groep. Ze verschillen in dit opzicht van de gemiddelde inwoner van Spanje, die een grotere mate van religiositeit en wat minder progressieve houdingen ten opzichte van man-vrouwrollen en homoseksualiteit tentoonspreekt (ESS 2010). Deze verschillen zijn in lijn met de gemiddeld jonge leeftijd en het hoge opleidingsniveau van de recente Spaanse migranten en de algemene bevinding dat traditionele opvattingen over deze onderwerpen met name voorkomen onder ouderen en lageropgeleiden. Het lijkt er dus op dat een selectief gedeelte van de Spaanse bevolking (jong, hoogopgeleid) naar Nederland trekt en dat de hier verblijvende migranten ook in termen van opvattingen geen dwarsdoorsnede van de Spaanse bevolking zijn.

Tevreden met het leven hier, maar minderheid voelt zich thuis

De overgrote meerderheid van de Spanjaarden is tevreden met hun leven in Nederland (81%) (tabel 5.5). Voor de meesten geldt dat hun leefsituatie hier vergelijkbaar is met die in Spanje (49%, niet in tabel), of zelfs beter is (35%). Ondanks de hoge tevredenheid voelt slechts een op de drie zich kort na migratie al thuis in Nederland (31%). Een vijfde van de Spanjaarden geeft aan vaak heimwee te hebben (20%).

Vergelijken we deze cijfers met die over andere migrantengroepen dan zien we dat ook onder de Poolse, Bulgaarse en Roemeense recente migranten een minderheid zich kort na migratie thuis voelt, en dat net als onder de Spanjaarden een grote meerderheid wel tevreden is met het leven hier (Gijsberts en Lubbers 2013, 2015b). Het aandeel dat de leefsituatie in Nederland beter vindt dan in het herkomstland ligt onder Roemenen en Bulgaren veel hoger dan onder de Spanjaarden (67% en 66% resp.), maar is onder de recente migranten

uit Polen ongeveer even hoog (39%). We hebben geen gegevens over heimwee onder de andere groepen recente migranten.

Tabel 5.5

Eerste ervaringen in Nederland onder recente Spaanse migranten, 2013/14 (in procenten)

voelt zich thuis in Nederland	31
is tevreden met het leven in Nederland	81
vindt leefsituatie beter dan in het land van herkomst	35
heeft vaak heimwee	20

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

Ervaren acceptatie is hoog, perceptie van discriminatie laag

Spanjaarden zijn in meerderheid tevreden met de manier waarop ze in Nederland worden ontvangen: 70% vindt Nederland gastvrij voor mensen uit hun eigen land (tabel 5.6). Een vergelijkbaar hoog aandeel werd gevonden onder de andere recente migrantengroepen (Gijsberts en Lubbers 2013, 2015a).

Het aandeel dat discriminatie ervaart is vrij laag: 7% van de recente migranten uit Spanje is van mening dat de eigen groep (zeer) vaak wordt gediscrimineerd. De mate waarin discriminatie van de eigen herkomstgroep wordt ervaren, ligt beduidend hoger onder migranten uit Polen (40%) en Roemenië (21%). Onder Bulgaren ligt het aandeel lager (11%).

Tabel 5.6

Ervaren acceptatie en discriminatie onder recente Spaanse migranten, 2013/14 (in procenten)

Nederland is gastvrij voor mensen uit mijn land van herkomst ((zeer) mee eens)	70
mijn herkomstgroep wordt ((zeer) vaak) gediscrimineerd	7
ik heb persoonlijke ervaring met discriminatie ^a	9

a Respondenten is eerst gevraagd of ze negatieve ervaringen hebben gehad in vier situaties (afgewezen voor baan of sollicitatie, geweigerd voor huurwoning, slecht behandeld door officiële instanties en vervelend of gewelddadig behandeld in de publieke ruimte). Vervolgens is gevraagd naar de vermeende reden. Als de respondent aangaf dat de negatieve behandeling gebaseerd was op zijn of haar nationaliteit of etniciteit, is deze behandeling betiteld als discriminatie-ervaring.

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

In de korte periode van hun verblijf in Nederland hebben de Spaanse migranten al negatieve ervaringen opgedaan (tabel 5.7). Ruim een derde is afgewezen voor een baan; 11% zegt geweigerd te zijn voor een woning; 15% rapporteert slechte behandeling door officiële instanties en 7% is vervelend bejegend op straat. Om een beeld te krijgen van persoonlijke ervaringen met discriminatie hebben we de respondenten gevraagd in hoeverre zij denken gediscrimineerd te zijn op basis van hun etnische achtergrond. De vraag was of zij in een of meer van de vier in tabel 5.7 genoemde situaties zijn afgewezen op basis van

etniciteit of nationaliteit. 9% van de recente migranten uit Spanje zegt afwijzing op deze gronden te hebben ervaren (weergegeven in tabel 5.6). Dit aandeel is lager dan onder recente migranten uit Polen (18%), maar is vergelijkbaar met dat onder Roemenen en Bulgaren (8%) (Gijsberts en Lubbers 2013, 2015b).

Tabel 5.7

Negatieve ervaringen van recente Spaanse migranten sinds hun migratie naar Nederland, 2013/'14 (in procenten)

afgewezen voor baan of sollicitatie	35
geweigerd voor huurwoning of plaats in gedeelde accommodatie	11
slecht behandeld door officiële instanties	15
vervelend of gewelddadig behandeld in de publieke ruimte	7

Bron: RU/uu/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14)

6 Wie blijft en wie vertrekt?

Er zijn verschillende redenen waarom de geïnterviewde Spanjaarden niet meer meedoen aan de tweede golf van het onderzoek: zij kunnen in de eerste golf al hebben geweigerd opnieuw te worden benaderd, zij kunnen zich inmiddels hebben uitgeschreven uit de Basisregistratie Personen omdat ze naar Spanje of een ander land zijn verhuisd, zij kunnen tijdens het veldwerk van de tweede golf hebben geweigerd deel te nemen, of het was niet mogelijk hen te bereiken. Om te bezien of deze paneluitval selectief heeft plaatsgevonden, is onderzocht in hoeverre de deelnemers aan de tweede golf verschillen van de respondenten van de eerste golf op het punt van geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en het hebben van werk. De verschillen tussen de twee groepen op de relevante kenmerken zijn te vinden in bijlage B, tabel B6.1 (te vinden op www.scp.nl bij deze titel). We hebben de kans op uitval ook multivariaat getoetst. Dat wil zeggen dat we naar alle mogelijke relevante factoren tegelijkertijd hebben gekeken en hebben kunnen nagaan in welke mate zij de kans op uitval vergroten (bijlage B tabel B6.2). Deze analyses laten zien dat de kans op uitval kleiner is voor vrouwen, hogeropgeleiden, mensen die samenwonen met hun partner en mensen die werken. Ook het hebben van een Nederlandse partner verkleint de kans op uitval. Analyses in hoofdstuk 7 over veranderingen in de positie van de 'blijvers' gaan dus relatief vaker over vrouwen, werkenden en hogeropgeleiden.

Voor een deel zou de selectieve uitval uit het onderzoek het gevolg kunnen zijn van het feit dat de groep die uit Nederland is vertrokken een selectieve subgroep is. Welk deel van de Spaanse migranten blijft voor langere tijd in Nederland wonen? Om dit te weten te komen hebben we de Spanjaarden die volgens registratie vóór april 2015 weer uit Nederland zijn vertrokken, vergeleken met degenen die op dat moment nog in Nederland verbleven. Allereerst valt op dat van de groep van ongeveer 1300 Spanjaarden die kort na migratie meededen aan het onderzoek, circa een kwart anderhalf jaar later niet meer in Nederland woont. Voor hen is de migratie van tijdelijke aard gebleken. Het is mogelijk dat deze migranten terug zijn gegaan naar Spanje, maar zij kunnen ook naar een ander land zijn vertrokken. Multivariate analyses laten zien dat vooral samenwonen met een partner de kans om te migreren uit Nederland sterk verkleint. Het hebben van een Spaanse partner vergroot de kans op vertrek aanzienlijk. Daarnaast speelt het hebben van werk een zeer grote rol: mensen met een baan hebben een beduidend kleinere kans om te vertrekken. Zo heeft een 25-jarige Spaanse man die werkt, met een partner samenwoont en een niet-Spaanse partner heeft een kans van zo'n 10% om uit Nederland te migreren, terwijl deze kans voor een vergelijkbare man die niet samenwoont en een Spaanse partner heeft, 43% is. Als hij ook nog geen baan zou hebben, zou zijn kans op terugkeer zelfs stijgen naar 59%. Opleidingsniveau, leeftijd en het volgen van een fulltime opleiding in Nederland beïnvloeden de kans op migratie niet (zie bijlage B, tabel B6.3 en B6.4).

7 Ontwikkelingen in positie in de eerste jaren na migratie

In dit hoofdstuk richten we ons op de blijvers en de ontwikkelingen die de Spaanse migranten hebben doorgemaakt in de eerste jaren na migratie. Door de gegevens kort na migratie te vergelijken met die van anderhalf jaar later, kunnen we onderzoeken welke veranderingen zijn opgetreden. We bespreken de veranderingen die hebben plaatsgevonden in het beheersen van de Nederlandse taal, in de arbeidsmarktpositie en in de sociaal-culturele kenmerken. We richten ons hier dus alleen op de 649 personen die in zowel de eerste als de tweede golf zijn ondervraagd. Dit betekent dat de aandelen die we in dit hoofdstuk presenteren voor beide golven afwijken van de cijfers die we eerder in dit rapport hebben genoemd. In tegenstelling tot de resultaten in de voorgaande hoofdstukken zijn de hier gepresenteerde uitkomsten niet gewogen, omdat de populatie niet bekend is. Bij het interpreteren van de resultaten moet in gedachten worden gehouden dat mannen, lageropgeleiden en werklozen minder vaak zijn bereikt in het onderzoek.

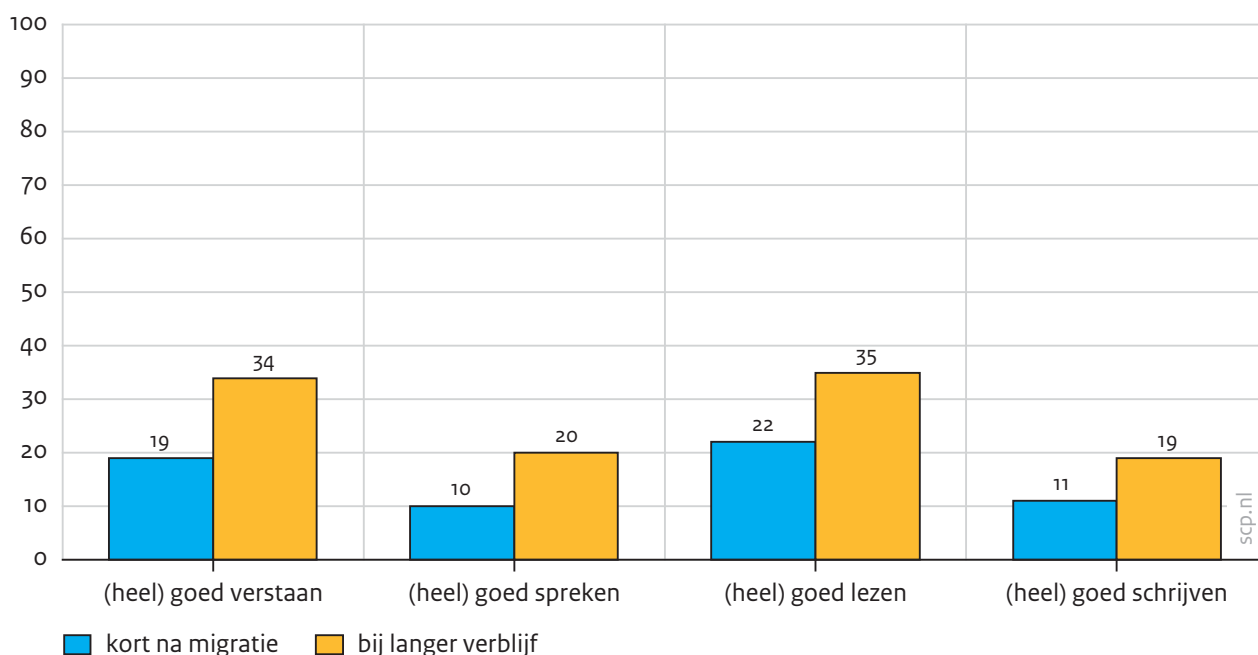
Verbetering van het Nederlands door de tijd

Allereerst richten we ons op ontwikkelingen in de taalbeheersing. Migranten die aan beide onderzoeken hebben meegewerkt (en dus in Nederland zijn gebleven) blijken kort na aankomst in Nederland het Nederlands al beter onder de knie te hebben gehad dan de migranten die alleen aan het eerste onderzoek hebben deelgenomen (en voor een groot deel zijn vertrokken uit Nederland). Dat is in lijn met de verwachting dat migranten die langer in Nederland (wensen te) blijven al direct na migratie meer investeren in het leren van het Nederlands. Maar hoe heeft hun taalbeheersing zich verder ontwikkeld?

Figuur 7.1 laat zien dat het aandeel Spanjaarden dat aangeeft het Nederlands goed te beheersen (verstaan, spreken, lezen en schrijven) vooruit is gegaan. Terwijl tijdens de eerste benadering zo'n 20% het Nederlands kon verstaan en lezen, was dat aandeel bij de tweede benadering inmiddels gestegen naar 35%. Het aandeel dat Nederlands kan spreken of schrijven is verdubbeld van zo'n 10% naar 20%, maar is nog altijd laag: na gemiddeld drie jaar in Nederland spreekt slechts een op de vijf Spanjaarden het Nederlands goed. De beheersing van het Nederlands onder Spaanse migranten is daarmee wat minder goed dan eerder werd gevonden onder Poolse en Bulgaarse migranten die kort in Nederland waren (Gijsberts en Lubbers 2013), maar is vergelijkbaar met die van de Roemenen, die net als de Spanjaarden uitstekend het Engels beheersen (Gijsberts en Lubbers 2015b). Blijkbaar geldt dat als men het Engels beheerst, het Nederlands leren minder belangrijk wordt.

Figuur 7.1

Beheersing van de Nederlandse taal onder recente Spaanse migranten kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf (2015) (in procenten (heel) goed)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Het aandeel Spaanse migranten dat een taalcursus volgde in het jaar voor de tweede benadering bedroeg 61% (niet weergegeven in een tabel). Een groot deel van de Spanjaarden had ook al net na migratie taalcursussen gevolgd. Combineren we de gegevens over het volgen van taalcursussen net na migratie en tussen de eerste en tweede benadering dan blijkt dat een minderheid van 20% van de Spaanse migranten geen taalcursus heeft gevolgd. Hierbij moet worden opgemerkt dat in de gegevens hogeropgeleiden oververtegenwoordigd zijn, en dat het aandeel dat een cursus heeft geeft gevolg in de gehele populatie dus mogelijk kleiner is. Desondanks is het aandeel dat aangeeft niet zo goed of zelfs helemaal niet het Nederlands te kunnen spreken hoog. Het lijkt erop dat de Spanjaarden kritisch zijn over hun beheersing en dat het niveau dat ze behalen niet zodanig is dat ze het als goed evalueren.

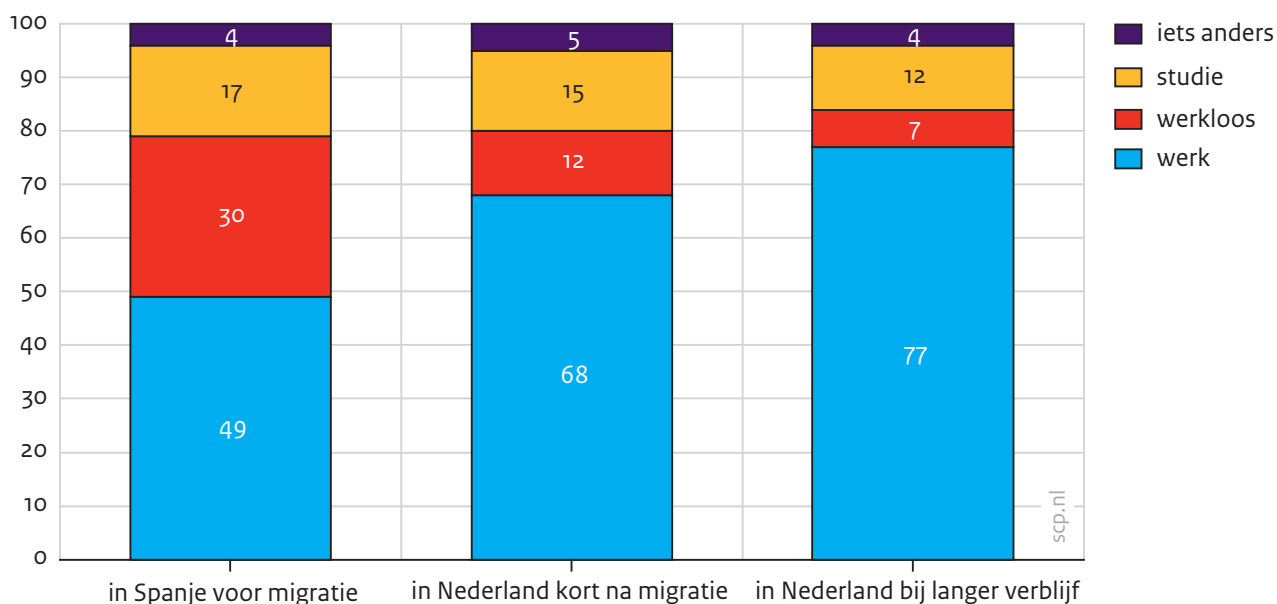
Net als tijdens de eerste benadering geven de Spanjaarden aan dat ze het Nederlands, behalve door middel van taalcursussen, vooral leren via dagelijkse interactie. Een derde geeft aan dat zelfstudie, media, werk en familie dan wel vrienden belangrijk zijn voor het leren van het Nederlands. In vergelijking met de eerste benadering blijkt dat werk en familie en vrienden aan belang hebben gewonnen om het Nederlands te leren.

Aandeel met werk neemt toe na langer verblijf

In welke opzichten is de arbeidsmarktpositie van de Spaanse migranten veranderd in de eerste periode na migratie? We zagen in hoofdstuk 4 dat veel Spanjaarden vlak na migratie werk hebben weten te vinden in Nederland. Toch zat ook een flink deel op dat moment nog zonder werk. Zijn hun arbeidskansen verbeterd na langer verblijf in Nederland? We zetten voor de Spaanse migranten die aan beide onderzoeks rondes hebben meegewerkt uiteen in hoeverre zij werkten, werkloos waren of studeerden in Spanje, in Nederland kort na migratie en in Nederland bij langer verblijf. Figuur 7.2 laat duidelijk een positieve ontwikkeling zien onder de Spaanse migranten. Het aandeel zonder werk lag in Spanje op 30%. Net na migratie in Nederland was dat 12% en zo'n drie jaar na migratie is nog maar 7% zonder werk. Hierbij past de kanttekening dat mensen die geen baan konden vinden een grotere kans hadden om te vertrekken uit Nederland. Het percentage dat studie als belangrijkste bezigheid heeft, neemt iets af, maar is nog altijd 12%. Maximaal drie jaar na migratie volgt iets meer dan de helft van de migranten nog steeds de opleiding waar zij na migratie aan zijn begonnen (niet in figuur). Voor de overige 46% geldt dat ze drie jaar na migratie niet langer een opleiding volgen. Een grote meerderheid (79%) van hen heeft dan een baan gevonden.

Figuur 7.2

Arbeidsmarktsituatie voor migratie in Spanje, kort na migratie in Nederland (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

Bron: RU/uu/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Blijvend verschil in werkloosheid tussen mannen en vrouwen

In tabel 7.1 laten we zien in welke mate verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen in de arbeidsmarktsituatie voor migratie in Spanje, kort na migratie en bij langer verblijf in Nederland. Voor migratie waren er nauwelijks verschillen tussen mannen en vrouwen; mannen werkten net wat vaker dan vrouwen, terwijl vrouwen net wat vaker studeerden.

De verschillen waren echter minimaal, zeker wat betreft werkloosheid: 30% van de mannen en 31% van de vrouwen had geen baan in Spanje. Net na migratie is er wel een verschil in de werkloosheid. Vrouwen zijn dan vaker (17%) zonder baan dan mannen (6%) en ze werken ook minder vaak (59%) dan mannen (79%). Eenzelfde patroon vonden we in eerder onderzoek onder Poolse, Bulgaarse en Roemeense migranten (Gijsberts en Lubbers 2013, 2015b). Bij langer verblijf neemt bij vrouwen het aandeel werkenden toe en neemt onder zowel mannen als vrouwen de werkloosheid af. Hierdoor is het verschil tussen mannen en vrouwen wel wat kleiner geworden dan het kort na migratie was, maar er blijft een verschil bestaan. Van de Spaanse mannen die langer in Nederland zijn gebleven, geeft slechts 2% aan werkloos te zijn; bij de vrouwen is dat 11%.

Tabel 7.1

Arbeidsmarktsituatie onder recente Spaanse migranten voor migratie in Spanje, in Nederland kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf (2015), naar geslacht, (in procenten)

	voor migratie in Spanje		kort na migratie in Nederland		bij langer verblijf in Nederland	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
werkend	52	46	79	59	82	73
werkloos	30	31	6	17	2	11
studerend	14	19	13	16	13	10
anders	4	4	1	8	2	6

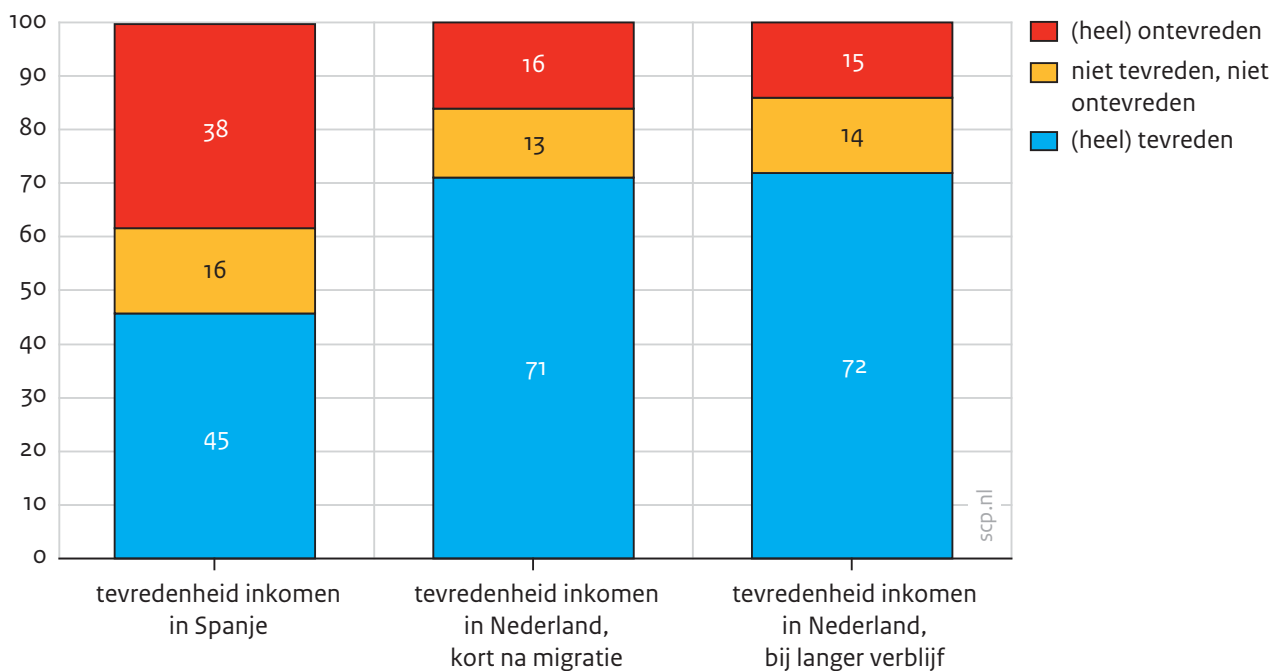
Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Tevredenheid met inkomen blijft stabiel

Van alle Spaanse migranten die werk hebben of weleens hebben gewerkt in Nederland, is een ruime meerderheid van 70% tevreden met het inkomen dat ze verkrijgen (of verkregen) uit dit werk. Dat was zo kort na migratie naar Nederland en dat was nog steeds zo tijdens de tweede benadering, toen de Spaanse migranten wat langer in Nederland woonden (figuur 7.3).

Figuur 7.3

Inkomenstevredenheid in Spanje vóór migratie, in Nederland kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Weinig veranderingen in sociaal-culturele kenmerken

Tussen de twee benaderingen zijn er slechts weinig significante verschuivingen waarneembaar in de sociaal-culturele kenmerken van recente Spaanse migranten. De frequentie van het contact met andere Spanjaarden en met autochtone Nederlanders verandert bijvoorbeeld niet, dus ook na maximaal drie jaar verblijf in Nederland hebben de recente Spaanse migranten evenveel contacten met Nederlanders als met Spanjaarden. Ook de opvattingen over man-vrouwrollen, homoseksualiteit en echtscheiding zijn stabiel door de tijd. Het hoge aandeel Spaanse migranten zonder religieuze affiliatie blijft eveneens stabiel, terwijl het kerkbezoek nog verder terugloopt. Op het gebied van de identificatie met Nederland is geen duidelijke verandering te zien. De identificatie met zowel Spanje als Europa is echter toegenomen, zoals tabel 7.2 laat zien. Dit kan niet worden toegeschreven aan selectieve remigratie of selectieve uitval: degenen die aan beide onderzoeksrondes hebben meegedaan, identificeren zich even sterk met Spanje en Europa als alle deelnemers in de eerste ronde.

Tabel 7.2

Identificatiepatronen van recente Spaanse migranten kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

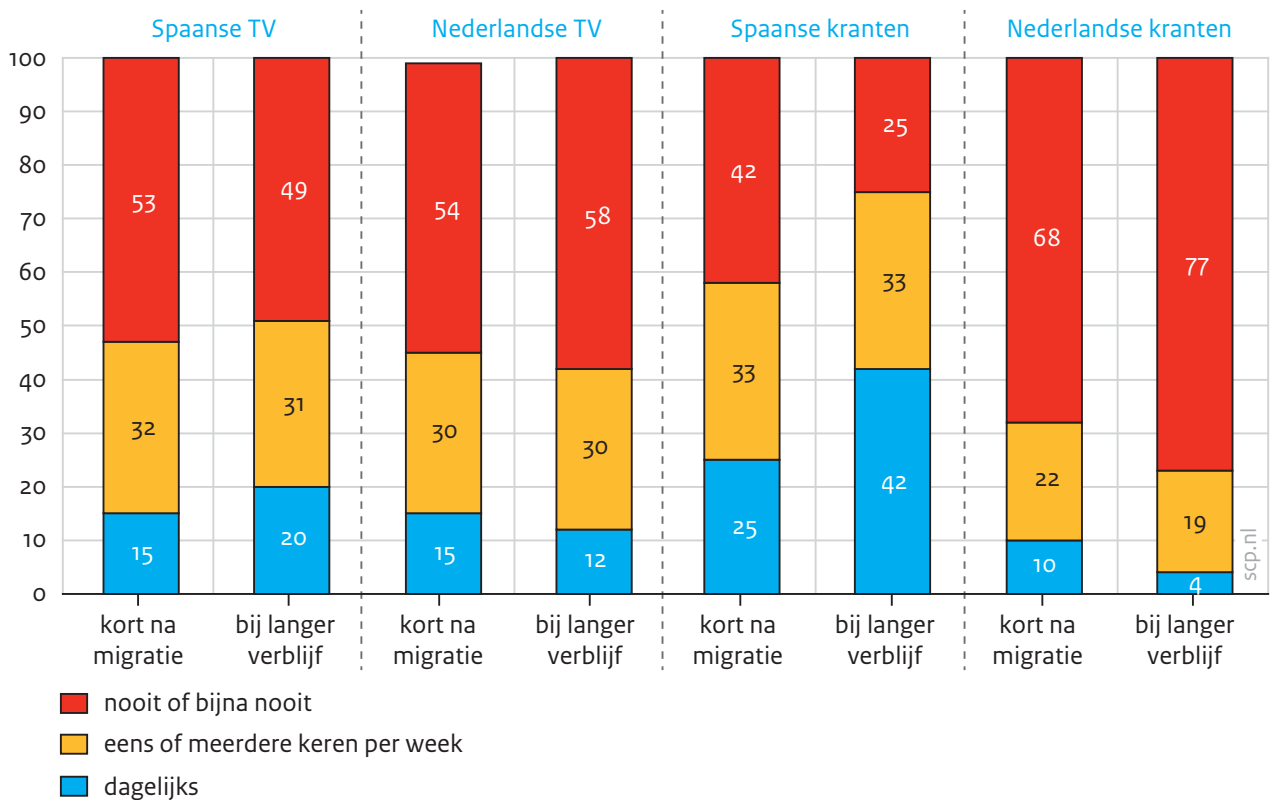
	kort na migratie			bij langer verblijf		
	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee oneens	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee oneens
ik voel me verbonden met...						
Spanje	53	29	19	63	23	14
Europa	61	29	10	66	25	9
Nederland	25	45	30	28	44	28

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Op het gebied van mediaconsumptie en politieke interesse zien we meer verandering dan op het gebied van contact en identificatie; bovendien gaat de verandering in onverwachte richting. Zoals figuur 7.4 toont, lezen op het tweede meetmoment de recente Spaanse migranten vaker Spaanse kranten, terwijl het lezen van Nederlandse kranten juist terugloopt (ondanks het feit dat een kleiner aandeel tijdens de tweede meting zegt geen Nederlands te kunnen lezen). De frequentie van het kijken naar Spaanse tv-programma's neemt ietwat toe, terwijl het kijken naar Nederlandse programma's licht afneemt. Wat betreft het mediagebruik, en met name het lezen van kranten, zijn de recente Spaanse migranten met een langere verblijfsduur dus juist meer op Spaanse en minder op Nederlandse media gericht.

Figuur 7.4

Mediagebruik van recente Spaanse migranten kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

Met betrekking tot de politieke interesse zien we eveneens een toename door de tijd wat betreft interesse in de Spaanse politiek, terwijl de belangstelling voor de Nederlandse politiek licht daalt (tabel 7.3). Mogelijk hangen deze twee ontwikkelingen met elkaar samen en zijn zij het gevolg van de dynamische politieke situatie in Spanje in de periode tussen de twee meetmomenten; in die periode hebben zowel nationale parlementaire verkiezingen, als verkiezingen voor het EU-parlement en het referendum over de Catalaanse onafhankelijkheid plaatsgevonden.

Tabel 7.3

Politieke interesse van recente Spaanse migranten kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

	kort na migratie in Nederland		bij langer verblijf in Nederland	
	(zeer) geïnteresseerd	(helemaal) niet geïnteresseerd	(zeer) geïnteresseerd	(helemaal) niet geïnteresseerd
Spaanse politiek	69	31	73	27
Nederlandse politiek	44	56	39	61

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL '13/'14 en '15)

Weinig veranderingen in thuis voelen, ervaren discriminatie en aandeel dat wil blijven

Het aandeel dat zich thuis voelt blijft grotendeels stabiel, net als het aandeel met heimwee. De groep Spanjaarden die tevreden is met het leven in Nederland wordt iets kleiner. De laatste bevinding sluit aan bij de resultaten van eerder onderzoek onder Poolse en Bulgaarse migranten, waarin naar voren kwam dat zij bij langer verblijf minder tevreden werden (Gijsberts en Lubbers 2015a). Toch blijft meer dan 80% van de Spanjaarden tevreden met het leven in Nederland (zie bijlage B, tabel B7.1).

Er treden bij langer verblijf in Nederland nauwelijks veranderingen op in de mate van ervaren acceptatie en discriminatie. De aandelen zijn nagenoeg constant gebleven. Dit is anders dan bij de eerder onderzochte recente migranten uit Polen en Bulgarije, die een duidelijke daling in acceptatie ervoeren en een sterke stijging van discriminatie rapporteerden (Gijsberts en Lubbers 2015a).

Binnen de groep Spaanse migranten die bij de tweede ondervraging nog steeds in Nederland woonden, is geen significante verandering merkbaar in het aandeel dat hier verwacht te blijven (tabel 7.4). 25% van de ondervraagden denkt bij de tweede onderzoeksrunde in Nederland te blijven wonen (bij de eerste ondervraging was dit 26%). Het aandeel dat terug naar Spanje denkt te gaan is licht toegenomen (van 33% naar 37%). Het feit dat ook van degenen die bij de tweede meting nog in Nederland waren slechts een kleine minderheid wil blijven, geeft aan dat onder de Spaanse migranten een tijdelijk verblijfsperspectief overheerst. Dat verklaart wellicht ook waarom de toename in taalbeheersing tussen de twee metingen relatief bescheiden is.

Tabel 7.4

Verblijfsintenties van recente Spaanse migranten kort na migratie (2013/'14) en bij langer verblijf in Nederland (2015) (in procenten)

	kort na migratie in Nederland	bij langer verblijf in Nederland
verwacht in Nederland te blijven wonen	26	25
verwacht heen en weer te pendelen tussen Nederland en Spanje	8	9
verwacht naar Spanje terug te verhuizen	33	37
verwacht naar een ander land (dan Spanje) te verhuizen	14	14
weet niet	19	16

Bron: RU/UU/SCP/CBS (NIS2NL'13/'14 en '15)

We zien dus meer veranderingen op het gebied van taal en arbeidsmarkt dan op sociaal-cultureel vlak. De periode tussen de twee metingen is kort en wellicht veranderen houdingen en opvattingen minder snel dan taalbeheersing en arbeidsmarktpositie. Wat opvalt is dat de veranderingen die we waarnemen op sociaal-cultureel vlak, duiden op een toenemende oriëntatie op Spanje en een afnemende oriëntatie op Nederland. Dit lijkt te maken te hebben met het in veel gevallen tijdelijke verblijfsperspectief van de Spaanse groep in Nederland.

8 Samenvatting en conclusies

De Spanjaarden die recent naar Nederland zijn gekomen, zich hier hebben ingeschreven en aan het onderzoek hebben deelgenomen, voldoen aan het beeld van kennismigranten: zij zijn zeer hoogopgeleid, spreken uitstekend Engels en komen hier om te werken als professional of technicus in hogere functies of om te studeren aan Nederlandse universiteiten. Driekwart van hen was bij migratie in het bezit van een hbo- of universitair diploma. Zij zijn doorgaans jong, zijn afkomstig uit de stad en hebben moderne opvattingen. Slechts een klein deel van de recente migranten uit Spanje is getrouwd of heeft kinderen. De meerderheid heeft wel een relatie hier, maar dit is relatief vaak met iemand met een niet-Spaanse achtergrond (een Nederlandse partner of een partner die elders vandaan komt). Wat opvalt is dat het verblijfsperspectief van de recente Spaanse migranten in de meeste gevallen tijdelijk is: slechts een kleine 20% denkt kort na migratie in Nederland te blijven. De Spanjaarden die deelnamen aan het onderzoek zijn dus niet erg gericht op *settelen* in Nederland. We zien dit (net als bij de eerste migratiegolf van Spanjaarden in de jaren zestig en zeventig) dan ook terug in de hoge emigratiecijfers onder Spanjaarden in Nederland. Voor Spanjaarden die in Nederland werk hebben gevonden en een partner hebben waarmee ze samenwonen, is de kans op vertrek aanzienlijk kleiner. Onbekend is of de vertrekkers terugkeren naar Spanje of dat ze naar een ander land migreren.

Dat de Spaanse migranten niet erg op Nederland gericht zijn, uit zich onder andere in een beperkte interesse in Nederlandse politiek en media. Toch is een groot deel van de Spanjaarden wel bezig met het leren van het Nederlands, bijvoorbeeld door een taal cursus te volgen. Bovendien hebben ze in de relatief korte tijd dat ze in Nederland zijn al evenveel contacten met Nederlanders als met herkomstgenoten. De Spaanse migranten zijn in dat opzicht dan ook niet sterk op de eigen groep gericht.

Een meerwaarde van dit onderzoek is dat we de Spaanse migranten door de tijd volgen. Natuurlijk zijn er ook mensen die de tweede keer niet aan de enquête hebben meegedaan omdat zij alweer uit Nederland waren vertrokken (ongeveer een kwart), of omdat zij niet bereikt zijn of niet meer wilden meedoen. De resultaten kunnen dan ook niet zonder meer naar de hele populatie worden gegeneraliseerd. De Spaanse migranten die tweemaal meededen aan ons onderzoek doen het goed op de Nederlandse arbeidsmarkt, de werkloosheid onder hen is flink gedaald in de eerste jaren van het verblijf. Het beheersen van de Nederlandse taal is in de eerste jaren beperkt toegenomen. Ondanks hun hoge opleidingsniveau en kleine culturele afstand, lijkt de emotionele band met Nederland beperkt en neemt deze ook niet toe bij langer verblijf. Slechts een kwart van deze groep zegt dan ook in Nederland te willen blijven wonen.

Vergelijken we de recente migranten uit Spanje met die uit een aantal Midden- en Oost-Europese landen dan zien we vooral een groot verschil met recente migranten uit Bulgarije en Polen. Het aandeel hoogopgeleiden onder de Spanjaarden ligt veel hoger dan onder de

Bulgaren en Polen. En hoewel er zich in de Bulgaarse groep van recente migranten ook een aanzienlijk aandeel studiemigranten bevindt, zijn de overige Bulgaren doorgaans laag-opgeleid en werkzaam aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De Poolse groep die recent naar Nederland is gekomen, blijkt weliswaar beter opgeleid te zijn dan de Bulgaren, maar vooral op middelbaar niveau. Zij zijn veel minder dan Spanjaarden werkzaam in hogere functies en lijken in een aantal gevallen onder hun opleidingsniveau te werken. De Spaanse nieuwkomers lijken op recente migranten uit Roemenië. Ook zij bleken zeer hoogopgeleid, jong en modern, en bleken net als de Spanjaarden goed Engels te spreken, werkzaam te zijn in hogere functies in Nederland of een universitaire studie te volgen met in de meeste gevallen de intentie hooguit tijdelijk te blijven.

Uit deze groepsvergelijking blijkt het belang van het opleidingsniveau bij migratie. Het gaat samen met een kleinere sociale en culturele afstand en vergemakkelijkt het verwerven van een goede positie in het land van bestemming. Toch is dit slechts een deel van het verhaal. Waar migranten uit Midden- en Oost-Europa moeten opboksen tegen vooroordelen en negatieve beeldvorming (Dagevos en Gijsberts 2013), hebben Spaanse migranten daar veel minder last van: zij voelen zich veelal geaccepteerd in Nederland, en ervaren vergeleken met migranten uit Midden- en Oost-Europa weinig discriminatie. Dit correspondeert met de afwezigheid van negatieve beeldvorming over de Spaanse groep. Spanjaarden spelen als groep geen enkele rol in het publieke en politieke debat rondom migratie. Zij lijken hun weg in Nederland geruisloos te vinden. Het merendeel van de recente (ingeschreven) migranten uit Spanje voldoet aan het beeld van *expats*: vooral gericht op de internationale gemeenschap in Nederland – goed Engels sprekend, vaak een niet-Spaanse partner – en met de intentie hier slechts tijdelijk te blijven. Ondanks de verschillen (met name in opleidingsniveau) lijken ze in dat laatste opzicht op de in de jaren zestig en zeventig gemitreerde Spanjaarden. Van hen is ook een groot deel uiteindelijk teruggekeerd naar Spanje.

Summary

New Spanish migrants in the Netherlands

The steep rise in the Spanish unemployment rate has prompted more and more Spaniards to migrate to the Netherlands since the onset of the economic crisis. There were approximately 40,000 Spaniards registered as living in the Netherlands in 2015, compared with 28,000 in early 1996. However, little is known about recent Spanish migrants to the Netherlands. Do they come for work or to study? What are their experiences during the first post-migration phase? Do they find their place on the Dutch labour market? And what about their social situation: do they rapidly establish contacts with native Dutch citizens, for example? In this report we describe the characteristics of recent Spanish migrants to the Netherlands and track the progress of their integration. The report addresses two key questions: 1. What is the position of Spanish migrants in Dutch society shortly after their migration? 2. How does the position of Spanish migrants in the Netherlands develop in the first post-migration years?

Just over 1,300 Spaniards who were entered in the Dutch population registers between mid-2012 and the end of 2013 took part in this study. They completed a survey within 18 months of registering in the Municipal Personal Records Database (BRP); those who were still living in the Netherlands 18 months later, and who were willing to take part again, completed a second survey. This report thus describes the situation for *registered* recent migrants from Spain; it does not discuss the position of unregistered migrants.

Young, unmarried and well-educated urban migrants

Recent Spanish migrants tend to be very well educated: no fewer than 78% held a higher education degree or postgraduate qualification on their migration to the Netherlands. They are mostly unmarried, have no children and predominantly come from urban settings in the Madrid, Catalonia and Andalusia regions of Spain. They are also young: 84% of recent migrants from Spain are below the age of 35. The majority came to the Netherlands for work or study. If they have a partner, that partner is relatively often not Spanish (40% of cases).

Majority in professional or technical occupations, working (at least) full-time in temporary jobs

A high proportion of Spanish migrants (41%) were unemployed in Spain. Their arrival in the Netherlands enables them to improve their position in this regard: far fewer (17%) are unemployed shortly after migration. For the most part, Spanish migrants obtain work in the Netherlands through official channels. This contrasts with migrants from Central and Eastern Europe, for example, who much more often find work by word of mouth. 65% of Spanish migrants working in the Netherlands are employed in professional or technical jobs (e.g. as researchers, teachers, engineers, nurses or IT specialists). Over 50% work

between 36 and 40 hours per week; 20% work more than 40 hours per week. The share of (working) Spaniards with permanent employment contracts is low (29%), as is the proportion in self-employment (6%). By way of comparison, the proportion of working Dutch natives with permanent contracts stood at 74% in 2013, and the share of self-employed workers was 16%. A large majority (66%) are satisfied with the income they receive from their work in the Netherlands; 20% are dissatisfied with their income.

Most expect stay to be temporary

Of the total number of recent migrants from Spain, 17% expect to continue living in the Netherlands. Almost 60% expect to leave the Netherlands again: 40% to go back to Spain and 20% to move on to another country. In line with the low proportion who expect to remain in the Netherlands, few recent migrants from Spain have a good command of the Dutch language: around 15% can understand or read Dutch, while fewer than 10% can speak and write Dutch well. By contrast, Spanish migrants have an excellent command of English, with almost 90% stating that they have a good or very good command of the language.

Limited attachment to the Netherlands

Unsurprisingly given the limited period for which they expect to remain in the Netherlands, recent migrants from Spain follow more Spanish than Dutch media, and in particular retain an interest in Spanish politics: over 70% are very or somewhat interested in Spanish politics, while just over 40% have an interest in Dutch politics. Questions focusing on identification also indicate that their identification with Spain (and Europe) is stronger than their identification with the Netherlands. At the same time there are many social contacts with Dutch natives: over 50% of recent Spanish migrants have contact with both fellow Spaniards and native Dutch citizens at least weekly.

Satisfied with life in the Netherlands, but a minority feel at home

The vast majority of Spanish migrants (81%) are satisfied with their lives in the Netherlands, and most feel that their life situation in the Netherlands is comparable with (49%) or better than (35%) that in Spain. Despite this high satisfaction level, only one in three feel at home in the Netherlands such a relatively short time after migrating. A majority of Spanish migrants say they are satisfied with the way they are received in the host country: 70% describe the Netherlands as hospitable to people from their country, and the proportion who frequently or very frequently experience discrimination against their group is relatively low, at 7%.

Migrants are a secular and progressive group; not a cross-section of the Spanish population

Almost half of recent migrants from Spain say they do not adhere to any religion. That is a much higher percentage than in the population in Spain, over 90% of whom describe themselves as Catholic. Recent migrants from Spain hold progressive attitudes on gender

roles, homosexuality and divorce. Here again, they differ from the general Spanish population. These differences tally with the finding that these migrants tend to be young and well educated.

Spaniards without work and with a Spanish partner most likely to emigrate from the Netherlands

In April 2015, 18 months after the first survey, the administrative records held by Statistics Netherlands (CBS) showed that a quarter of the Spanish migrants who took part in the first study had left the Netherlands again. Those who have found a job in the Netherlands and moved in with a partner are less likely to leave. Those with a Spanish partner, by contrast, are substantially more likely to leave. It is unknown whether those who leave return to Spain or migrate to a third country.

Spaniards improve their labour market position and language skills after a longer stay

The study also investigated what changes occur after a longer period in the Netherlands (up to three years after migration) among those respondents who were still living in the Netherlands three years after the initial study. The proportion of Spanish migrants in work was found to have increased, as had their command of the Dutch language. The changes in the areas of language and the labour market are greater than the sociocultural changes. Where changes do occur on the sociocultural front, they tend to reflect an increased focus on Spain and a somewhat weaker attachment to the Netherlands. This appears to be connected to the fact that many Spanish migrants expect to remain in the Netherlands temporarily (three years after migration, only 25% of this group wish to continue living in the Netherlands).

Conclusion

The majority of recent Spanish migrants to the Netherlands who took part in the study and who are entered in the population register match the profile of highly skilled migrants: they are mobile, very highly educated, speak English well, are working in senior positions or studying in Dutch higher education and are not particularly interested in settling in the Netherlands. This is apparent among other things from their desire to remain only temporarily, and also from their limited attachment to the Netherlands, which does not increase with their length of stay. We also observe – as with the first wave of Spanish migrants in the 1960s and 70s – a high level of Spanish emigration from the Netherlands.

Resumen

Los nuevos migrantes españoles en los Países Bajos

El número de migrantes españoles que vienen a los Países Bajos ha aumentado en los últimos tiempos debido a las altas cifras que el paro ha alcanzado en España desde el inicio de la crisis. Si en 1996 había 28.000 españoles inscritos en los Países Bajos, en 2015 el número ascendía a casi 40.000. Se conocen pocos datos sobre el grupo de migrantes españoles que ha llegado recientemente a los Países Bajos. ¿Vienen para trabajar o para estudiar? ¿Cómo experimentan la primera fase de su estancia en nuestro país? ¿Encuentran su lugar en el mercado de trabajo holandés? ¿Y cuál es su situación en el aspecto social? ¿Establecen con rapidez contactos con holandeses? A continuación ofrecemos un resumen de las características del grupo de migrantes llegados últimamente desde España y de cómo transcurre su proceso de integración. En esta publicación, respondemos a dos preguntas principales: 1. ¿Cuál es la situación de los migrantes españoles en la sociedad holandesa poco después de su migración?; y, 2. ¿Qué evolución ha experimentado la situación de los españoles que han emigrado recientemente, durante los primeros años después de dicha migración?

Han participado en este estudio más de 1300 españoles que se inscribieron en los padrones municipales holandeses entre mitad de 2012 y finales de 2013. Rellenaron una primera encuesta un año y medio después de su inscripción en el censo de población (Basis Registratie Personen); después de transcurrido otro año y medio, aquellos que todavía residen en los Países Bajos y mostraron su disposición a participar en el estudio han rellenado una segunda encuesta. El informe ofrece una imagen de los migrantes recientes procedentes de España que se han *registrado* en los padrones municipales (esto es: se excluyen los no inscritos).

Migrantes jóvenes, solteros, urbanos y con alto nivel educativo

Por lo general, los migrantes españoles recientes poseen un elevado nivel educativo. Nada menos que el 78% de los migrantes a los Países Bajos tenía un diploma de formación profesional superior, universitario o postuniversitario. Suelen ser solteros, sin hijos y provenientes de las áreas urbanas de Madrid, Cataluña y Andalucía. El 84% de los emigrantes recientes procedentes de España tiene menos de 35 años. La mayoría de ellos ha venido para trabajar o estudiar. Si tienen pareja, suele tratarse con relativa frecuencia de una pareja no española (40%).

La mayoría trabaja como profesional o técnico, a tiempo completo (o jornadas superiores) y en empleos temporales.

Un gran grupo de ellos estaba en el paro en España (41%). Su llegada a los Países Bajos ha supuesto una mejora para este grupo: poco después de la migración el porcentaje de parados es mucho menor (17%). Hemos observado que los migrantes españoles han

conseguido un empleo en los Países Bajos sobre todo por canales oficiales, a diferencia de, por ejemplo, los migrantes de Europa Central y del Este, que suelen encontrar trabajo a través de contactos y conocidos.

Entre aquellos que trabajan en los Países Bajos, el 65% trabaja como profesional o técnico (por ejemplo: investigador, docente, ingeniero, enfermero o especialista en TI). Más del 50% trabaja entre 36 y 40 horas; el 20% trabaja más de 40 horas semanales. El porcentaje de españoles (en activo) con un contrato fijo es bajo (29%), al igual que el porcentaje de los que trabajan como autónomos (6%). En 2013, el porcentaje de holandeses que trabajaban con un contrato fijo era del 74% y el de autónomos era del 16%. Una amplia mayoría (el 66%) está satisfecha sobre los ingresos que perciben por su trabajo en los Países Bajos. El 20% de los migrantes españoles se muestra insatisfecho sobre los ingresos.

Su perspectiva de permanencia es generalmente temporal

Solo el 17% de todos los migrantes recientes procedentes de España espera quedarse a vivir en los Países Bajos. Casi el 60% espera marcharse de los Países Bajos: el 40% de vuelta a España y el 20% a otro país. En coherencia con el bajo porcentaje que espera quedarse en nuestro país, hemos observado que pocos migrantes españoles recientes dominan el idioma neerlandés. Unos 15 % de los españoles entiende o lee el neerlandés. Los que hablan y escriben correctamente neerlandés son menos del 10%. Por el contrario, los españoles indican que dominan perfectamente el inglés. Casi el 90% indica que domina el inglés (muy) bien.

Afinidad limitada con los Países Bajos

También de forma coherente con las bajas perspectivas de quedarse en el país, se ha constatado que los migrantes recientes españoles siguen más los medios españoles de comunicación que los holandeses y que continúan interesados sobre todo en la política española: más del 70% está muy interesado o bastante interesado en la política española, mientras que más del 40% indica que está interesado en la política holandesa. También las preguntas sobre identificación ofrecen respuestas similares: la vinculación con España (y Europa) es mayor que la existente con los Países Bajos. No obstante, los contactos sociales con los holandeses son numerosos: el 50% de los migrantes españoles recientes indica que tiene contactos al menos semanales tanto con españoles como con holandeses.

Satisfechos con la vida aquí, pero solo una minoría se siente en casa

La inmensa mayoría de los españoles está satisfecha con su vida en los Países Bajos (81%). Para la mayoría de los españoles, las condiciones de vida son comparables a las de España (49%) o mejores (35%). A pesar del alto grado de satisfacción, solo una minoría (uno de cada tres) se siente en casa en los Países Bajos poco después de la migración.

Los españoles están en su mayoría satisfechos con la forma en que han sido recibidos en los Países Bajos: el 70% considera a los Países Bajos un país acogedor para las personas de su país y el porcentaje de los que experimentan con (mucho) frecuencia alguna discriminación de su propio grupo de origen es relativamente bajo (7%).

Grupo de migrantes secularizados y progresistas, que no representan a la mayoría de la población en España

Casi la mitad de los emigrantes españoles recientes afirma que no profesa ninguna religión. Este porcentaje es mayor que el existente en la población de España, donde más del 90% se declara católico. Los migrantes recientes procedentes de España son progresistas en su actitud con respecto a los papeles del hombre y la mujer, la homosexualidad y el divorcio. También en estos aspectos difieren del español medio. Estas diferencias son acordes con la edad media (jóvenes) y el alto nivel educativo de este grupo de migrantes.

La mayoría de los españoles que emigran desde los Países Bajos está en situación de desempleo y tiene una pareja española.

Un año y medio después de la primera encuesta (abril de 2015), los registros de la Oficina Central de Estadística (CBS) indican que una cuarta parte de los españoles entrevistados ya ha abandonado los Países Bajos. Los españoles que han encontrado un trabajo en los Países Bajos y que conviven con una pareja son más reticentes a marcharse de los Países Bajos. Por el contrario, quienes tienen una pareja española consideran mucho más posible que se marchen de los Países Bajos en el futuro. Se desconoce si los que se han marchado regresan a España o emigran a otro país.

Los españoles mejoran su posición en el mercado de trabajo y el dominio del idioma después de una estancia larga

En el estudio se han examinado también los cambios producidos después de una estancia larga en los Países Bajos (como máximo tres años después de la migración), entre aquellos encuestados que todavía seguían residiendo en nuestro país después de tres años. El porcentaje de españoles con trabajo aumenta, al igual que el dominio del neerlandés. Vemos más cambios en los terrenos del idioma y el mercado de trabajo que en el aspecto socio cultural. Si se producen cambios en el aspecto socio cultural, suelen estar más orientados hacia España y menos hacia los Países Bajos. Esto parece estar relacionado con la perspectiva de estancia temporal que posee una mayoría de los españoles en los Países Bajos (3 años después de la migración solo el 25% de ese grupo quiere quedarse a vivir en los Países Bajos).

Conclusión

La mayoría de los españoles que han llegado recientemente a los Países Bajos, se han inscrito aquí y han participado en el estudio, responde a la imagen del inmigrante de alta cualificación: un grupo con gran movilidad, con un alto nivel educativo, que hablan buen nivel de inglés, trabajan en cargos de importancia o estudian en los colegios universitarios o universidades holandesas y que no tienen como objetivo instalarse definitivamente en los Países Bajos. Todo esto se desprende del deseo de permanecer temporalmente en este país y también, por ejemplo, del hecho de que su afinidad con los Países Bajos sea limitada y no aumente a medida que se prolonga la estancia. Además, hemos visto (al igual que en

la primera ola de migración de españoles durante los años sesenta y setenta del siglo pasado) un alto porcentaje de emigración de españoles desde los Países Bajos.

Literatuur

- Dagevos, J. en M. Gijsberts (2013). Beeldvorming over arbeidsmigranten uit Oost-Europa. In: P. Dekker, J. den Ridder en P. van Houwelingen. *COV. Burgerperspectieven 2013/4* (p. 34-48). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data (2010). Data file edition 3.2. NSD – Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- Eurostat (2015). *Unemployment rate by sex and age - annual average*. Geraadpleegd 9 maart 2016 via <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Eurostat (2016). Eurostat Database. Geraadpleegd 9 maart 2016 via ec.europa.eu/eurostat/data/database.
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2015a). *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de leefsituatie van Poolse en Bulgaarse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2015b). *Roemeense migranten. De leefsituatie in Nederland kort na migratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heijden, P. van der, M. Cruyff en G. van Gils (2013). *Aantallen geregistreerde en niet-geregistreerde burgers uit moederlanden die in Nederland verblijven. Rapportage schattingen 2009 en 2010*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hilhorst, M. (2014). *Veldwerkverslag Nieuwe Immigranten Survey (NIS2NL)*. Amsterdam: Veldkamp.
- Hilhorst, M. (2015). *Veldwerkverslag Nieuwe Immigranten Survey (NIS2NL). Verslag van het veldwerk van wave 2, voorjaar/zomer 2015*. Amsterdam: Veldkamp.
- Instituto Nacional de Estadística (2015). *Cifras oficiales de población resultantes de la revisión del Padrón municipal a 1 de enero*. Geraadpleegd 9 maart 2016 via www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2917.
- Jennissen, R., J. Ooijevaar en H. Nicolaas (2014). Arbeidsmigratie. In: R. Jennissen en H. Nicolaas (red.), *De Nederlandse Migratiekaart 2013. Achtergronden en ontwikkelingen in internationale migratiestromen in de periode vanaf 2000* (p. 45-68). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum/Centraal Bureau voor de Statistiek (Cahier 2014-08).
- Lindo, F. (1988). *Zuideuropeanen in Nederland. Verkenning van hun positie en inventarisatie van onderzoek*. Rijswijk: ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Lindo, F. en T. Pennings (1992). *De leefsituatie en sociale positie van Portugese, Spaanse en Joegoslavische jongeren in Nederland*. Amsterdam: het Spinhuis.
- Nicolaas, H. en A. Sprangers (2000). Hoogopgeleide arbeidsmigranten uit westerse landen. De nieuwe gastarbeider. In: *Index*, nr. 8, p. 26-28.
- Nicolaas, H., A. Sprangers en H. Witvliet (2003). Arbeidsmigranten en hun gezinnen. In: *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal, p. 20-23.
- OECD (2016). *Better Life Index*. Geraadpleegd 9 maart 2016 via www.oecdbetterlifeindex.org/countries/spain/.
- Roelandt, Th. en J. Veenman (1988). *Minderheden in Nederland. Positie in het onderwijs*. Rotterdam: ISEO.

- Stichting Lize (2014). *Nieuwe Zuid-Europeanen in Den Haag. Rapportage van de verkenning van recent in Den Haag gearriveerde migranten uit Zuid-Europa*. Utrecht: Stichting Lize.
- Stoop, I. (2005). *The hunt for the last respondent: Nonresponse in sample surveys*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Werkprogramma

Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt twee keer per jaar zijn Werkprogramma vast. De tekst van het lopende programma is te vinden op de website van het scp: www.scp.nl.

SCP-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn in gedrukte vorm verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel en zijn als pdf gratis te downloaden via www.scp.nl. Een complete lijst is te vinden op www.scp.nl/publicaties.

SCP-publicaties 2015

- 2015-1 *Rapportage sport 2014* (2015). Annet Tiessen-Raaphorst. ISBN 978 90 377 0731 1
- 2015-2 *Media:Tijd in beeld. Dagelijkse tijdsbesteding aan media en communicatie* (Het culturele draagvlak, deel 14) (2015). Nathalie Sonck en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0732 8
- 2015-3 *Aanbod van arbeid 2014. Arbeidsdeelname, flexibilisering en duurzame inzetbaarheid* (2015). Jan Dirk Vlasblom, Patricia van Echtelt en Marian de Voogd-Hamelink. ISBN 978 90 377 0595 9
- 2015-4 *Zicht op zorggebruik. Ontwikkelingen in het gebruik van huishoudelijke hulp, persoonlijke verzorging en verpleging tussen 2004 en 2011* (2015). Inger Plaisier en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0641 3
- 2015-5 *Surveying ethnic minorities. The impact of survey design on data quality* (2015). Joost Kappelhof. ISBN 978 90 377 0545 4
- 2015-6 *Maten voor gemeenten. Prestaties en uitgaven van de lokale overheid in de periode 2007-2012* (2015). Evert Pommer, Ingrid Ooms en Saskia Jansen. ISBN 978 90 377 0738 0
- 2015-7 *Concurrentie tussen mantelzorg en betaald werk* (2015). Edith Josten en Alice de Boer. ISBN 978 90 377 0550 8
- 2015-8 *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de leefsituatie van migranten uit Polen en Bulgarije in de eerste jaren na migratie* (2015). Mérove Gijsberts (SCP) en Marcel Lubbers (Radboud Universiteit). ISBN 978 90 377 0571 3
- 2015-9 *Gisteren vandaag. Erfgoedbelangstelling en erfgoedbeoefening* (Het culturele draagvlak, deel 15) (2015). Andries van den Broek en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0665 9
- 2015-10 *Vrouwen, mannen en de hulp aan (schoon)ouders* (2015). Alice de Boer, Mirjam de Klerk en Ans Merens. ISBN 978 90 377 0745 8 (elektronische publicatie)
- 2015-11 *Jeugdzorg: verschil tussen budget en contract. Een voorbeeld uit de regio* (2015). Evert Pommer en Klarita Sadiraj. ISBN 978 90 377 0737 3 (elektronische publicatie)

- 2015-12 *Wel trouwen, niet zoenen. De houding van de Nederlandse bevolking tegenover lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen 2015* (2015). Lisette Kuyper. ISBN 978 90 377 0742 7
- 2015-13 *Migranten uit Midden- en Oost-Europese landen in Nederland door de tijd gevolgd. Een vergelijking tussen twee panelonderzoeken* (2015). Mérove Gijsberts (SCP), Marcel Lubbers (RU), Jaco Dagevos (SCP/EUR), Joost Jansen (EUR), Godfried Engbersen (EUR) en Erik Snel (EUR). ISBN 978 90 377 0744 1 (elektronische publicatie)
- 2015-14 *Ouderenmishandeling in Nederland. Inzicht in kennis over omvang en achtergrond van ouderen die slachtoffer zijn van ouderenmishandeling* (2015). Inger Plaisier en Mirjam de Klerk (red.) ISBN 978 90 377 0748 9
- 2015-15 *De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025* (2015). Marloes de Graaf-Zijl, Edith Josten, Stefan Boeters, Evelien Eggink, Jonneke Bolhaar, Ingrid Ooms, Adri den Ouden en Isolde Woittiez. ISBN 978 90 377 0742 7 (elektronische publicatie)
- 2015-16 *Op afkomst afgewezen. Onderzoek naar discriminatie op de Haagse arbeidsmarkt* (2015). Iris Andriessen, Barbara van der Ent, Manu van der Linden en Guido Dekker. ISBN 978 90 377 0746 5
- 2015-17 *Co-wonen in context. Samenwonende generaties, mantelzorg en de kostendelersnorm in de AOW* (2015). Cok Vrooman, Alice de Boer, Jean Marie Wildeboer Schut, Isolde Woittiez en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0750 2 (elektronische publicatie)
- 2015-18 *Niet van de straat. De lokale samenleving in globaliserende, groeiende steden* (2015). Lotte Vermeij en Jeanet Kullberg. ISBN 978 90 377 0753 3 (elektronische publicatie)
- 2015-19 *Wmo- en AWBZ-voorzieningen 2009-2012; Een nulmeting* (2015). Ab van der Torre en Lisa Putman. ISBN 978 90 377 0539 3
- 2015-20 *Vraag naar arbeid 2015* (2015). Patricia van Echtelt, Roelof Schellingerhout en Marian de Voogd-Hamelink. ISBN 978 90 377 0754 0
- 2015-21 *Nederland in Europees perspectief. Tevredenheid, vertrouwen en opinies* (2015). Jeroen Boelhouwer, Gerbert Kraaykamp en Ineke Stoop (red.). ISBN 978 90 377 0756 4
- 2015-22 *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Een terugblik en verkenning* (2015). Freek Bucx en Simone de Roos (red.). ISBN 978 90 377 0673 4
- 2015-23 *Vijf jaar Caribisch Nederland. Gevolgen voor de bevolking* (2015). Evert Pommer en Rob Bijl (red.). ISBN 978 90 377 0755 7
- 2015-24 *Meer democratie, minder politiek? Een studie van de publieke opinie in Nederland* (2015). Josje den Ridder en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0757 1
- 2015-25 *Pensioenen: solidariteit en keuzevrijheid. Opvattingen van werkenden over aanvullende pensioenen* (2015). Stella Hoff. ISBN 978 90 377 0758 8 (elektronische publicatie)
- 2015-26 *Vijf jaar Caribisch Nederland | Journalistieke samenvatting. Gevolgen voor de bevolking* (2015). Evert Pommer en Rob Bijl (red.); samengevat door Karolien Bais. ISBN 978 90 377 760 1 (elektronische publicatie)
- 2015-27 *Verzorgd in Europa: kerncijfers 2011. Een vergelijking van de langdurige zorg van 50-plussers in zestien Europese landen* (2015). Debbie Verbeek-Oudijk, Isolde Woittiez, Evelien Eggink en Lisa Putman. ISBN 978 90 377 0761 8 (elektronische publicatie)

- 2015-28 *Roemeense migranten. De leefsituatie in Nederland kort na migratie* (2015). Mérove Gijsberts (SCP) en Marcel Lubbers (RU). ISBN 978 90 377 0763 2
- 2015-29 *Keuzeruimte in de langdurige zorg. Veranderingen in het samenspel van zorgpartijen en cliënten* (2015). Mariëlle Non (CPB), Ab van der Torre (SCP), Esther Mot (CPB), Evelien Eggink (SCP), Pieter Bakx (EUR) en Rudy Douven (CPB). ISBN 978 90 377 0762 5 (elektronische publicatie)
- 2015-30 *55-plussers en seksuele oriëntatie. Ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en heteroseksuele 55-plussers* (2015). Jantine van Lisdonk en Lisette Kuyper. ISBN 978 90 377 0766 3
- 2015-31 *Werelden van verschil. Over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen in Nederland.* (2015). Redactie: Willem Huijnk, Jaco Dagevos, Mérove Gijsberts en Iris Andriessen. ISBN 978 90 377 0767 0
- 2015-32 *Pensions: solidarity and choice. Opinions of working people on supplementary pensions.* (2015). Stella Hoff. ISBN 978 90 377 0771 7 (elektronische publicatie)
- 2015-33 *Public sector achievement in 36 countries. A comparative assessment of inputs, outputs and outcomes* (2015). Benedikt Goderis (red.) ISBN 978 90 377 0741 0
- 2015-34 *De sociale staat van Nederland 2015* (2015). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Evert Pommer en Iris Andriessen. ISBN 978 90 377 0768 7
- 2015-35 *Informeel hulp: wie doet er wat? Omvang, aard en kenmerken van mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg en ondersteuning in 2014* (2015). Mirjam de Klerk, Alice de Boer, Inger Plaisier, Peggy Schyns en Sjoerd Kooiker. ISBN 978 90 377 0769 4
- 2015-36 *Betrokken wijken. Ervaringen van bewoners en professionals met wijkverbetering in vier (voormalige) aandachtswijken* (2015). Jeanet Kullberg, Lonneke van Noije, Esther van den Berg, Wouter Mensink en Malika Igalla, m.m.v. Hanneke Posthumus. ISBN 978 90 377 0764 9
- 2015-37 *Zorg vragen of zorg dragen? Een verkenning van de invloed van netwerken en inkomen op het gebruik van langdurige zorg door Nederlandse 55-plussers* (2015). Isolde Woittiez, Evelien Eggink, Debbie Verbeek-Oudijk en Alice de Boer. ISBN 978 90 377 0765 6 (elektronische publicatie)

SCP-publicaties 2016

- 2016-1 *Trust, life satisfaction and opinions on immigration in 15 European countries* (2016). Jeroen Boelhouwer, Gerbert Kraaykamp en Ineke Stoop. ISBN 978 90 377 0775 5
- 2016-2 *Lekker vrij!? Vrije tijd van vrouwen, tijdsdruk en de relatie met de arbeidsduur van vrouwen* (2016). Wil Portegijs (SCP), Mariëlle Cloïn (SCP), Rahil Roodsaz (Atria) en Martin Olsthoorn (SCP). ISBN 978 90 377 0776 2
- 2016-3 *Kiezen bij de kassa. Een verkenning van maatschappelijk bewust consumeren in Nederland* (2016). Peggy Schyns. ISBN 978 90 377 0709 0
- 2016-4 *Kleine gebaren. Het belang van dorpsgenoten voor ouderen op het platteland* (2016). Lotte Vermeij. ISBN 978 90 377 0779 3 (elektronische publicatie)

- 2016-5 *Niet buiten de burger rekenen! Over randvoorwaarden voor burgerbetrokkenheid in het nieuwe omgevingsbestel* (2016). Andries van den Broek, Anja Steenbekkers, Pepijn van Houwelingen en Kim Putter. ISBN 978 90 377 0774 8
- 2016-6 *Een lang tekort. Langdurige armoede in Nederland* (2016). Jean Marie Wildeboer Schut en Stella Hoff. ISBN 978 90 377 0780 9
- 2016-7 *Zorg en ondersteuning in Nederland: kerncijfers 2014* (2016). Lisa Putman, Debbie Verbeek-Oudijk, Mirjam de Klerk en Evelien Eggink. ISBN 978 90 377 0785 4 (elektronische publicatie)
- 2016-8 *LHBT-monitor 2016. Opvattingen over en ervaringen van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen* (2016). Lisette Kuiper. ISBN 978 90 377 0787 8
- 2016-9 *Overall rapportage sociaal domein 2015. Rondom de transitie* (2016). Evert Pommer en Jeroen Boelhouwer (red.). ISBN 978 90 377 0788 5
- 2016-10 *Samenvatting Overall rapportage sociaal domein 2015. Rondom de transitie* (2016). Evert Pommer, Jeroen Boelhouwer, Esther van den Berg en Maaïke den Draak. ISBN 978 90 377 0789 2
- 2016-11 *Societal Pessimism: A Study of its Conceptualization, Causes, Correlates and Consequences* (2016). Eefje Steenvoorden. ISBN 978 90 377 0786 1
- 2016-12 *Cumulaties in de jeugdhulp* (2016). Klarita Sadiraj, Michiel Ras en Evert Pommer. ISBN 978 90 377 0790 8 (elektronische publicatie)
- 2016-13 *Gedeelde waarden en een weerbare democratie. Een verkenning op basis van bevolkingsenquêtes* (2016). Paul Dekker en Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0793 9 (elektronische publicatie)
- 2016-14 *Thuiszorguitgaven en informele hulp. Relatie tussen veranderingen in de thuiszorguitgaven en het gebruik van informele hulp* (2016). Debbie Verbeek-Oudijk en Isolde Woittiez. ISBN 978 90 377 0792 2 (elektronische publicatie)
- 2016-15 *Werkloos toezien? Gevolgen van de crisis voor emancipatie en welbevinden* (2016). Ans Merens en Edith Josten. ISBN 978 90 377 0791 5 (elektronische publicatie)
- 2016-16 *Het brede-welvaartsbegrip volgens het SCP* (2016). Jeroen Boelhouwer. ISBN 978 90 377 0794 6 (elektronische publicatie)
- 2016-17 *Sport en cultuur. Patronen in belangstelling en beoefening* (2016). Annet Tiessen-Raaphorst en Andries van den Broek. ISBN 978 90 377 0795 3 (elektronische publicatie)
- 2016-18 *Gemiddelde budgetten per cliënt (en dag) voor de cliënten met een voogdijmaatregel en cliënten die 18 jaar of ouder zijn* (2016). Evert Pommer en Klarita Sadiraj. ISBN 978 90 377 0797 7 (elektronische publicatie)
- 2016-19 *Verzorgd in Europa: kerncijfers 2013. Een vergelijking van de zorg en ondersteuning voor 50-plussers in veertien Europese landen* (2016). Debbie Verbeek-Oudijk en Lisa Putman. ISBN 978 90 377 0798 4 (elektronische publicatie)
- 2016-20 *Taking part in uncertainty. The significance of labour market and income protection reforms for social segmentation and citizens' discontent* (2016). J.C. Vrooman. ISBN 978 90 377 0799 1
- 2016-21 *Tussen groen en grijs. Een verkenning van tuinen en tuinieren in Nederland* (2016). Jeanet Kullberg. ISBN 978 90 377 0796 0

- 2016-22 *De dorpse doe-democratie. Lokaal burgerschap bekeken vanuit verschillende groepen dorpsbewoners* (2016). Lotte Vermeij, Joost Gieling. ISBN 978 90 377 0802 8 (elektronische publicatie)
- 2016-23 *Aanbod van arbeid* (2016). Patricia van Echtelt, Simone Croezen, Jan Dirk Vlasblom, Marian de Voogd-Hamelink, m.m.v. Lucille Mattijssen. ISBN 978 90 377 0801 1
- 2016-24 *Beleidssignalement. Het gebruik van kinderopvang door ouders met lagere inkomens* (2016). Anne Roeters en Freek Bucx. ISBN 978 90 377 0803 5 (elektronische publicatie)
- 2016-25 *Gemeentelijke prestaties gemeten. Een vooronderzoek naar de meting van prestaties van de lokale overheid op gemeentelijk niveau* (2016). Evert Pommer en Ingrid Ooms. ISBN 978 90 377 0804 2 (elektronische publicatie)
- 2016-26 *Nieuwe Spaanse migranten in Nederland* (2016). Mérove Gijsberts, Marcel Lubbers, Fenella Fleischmann, Mieke Maliepaard en Hans Schmeets. ISBN 978 90 377 0805 9
- 2016-27 *Zorg en onbehagen in de bevolking* (2016). Paul Dekker, Josje den Ridder en Pepijn van Houwelingen, m.m.v. Sjoerd Kooiker. ISBN 978 90 377 0807 3 (elektronische publicatie)
- 2016-28 *Wikken en wegen in het hoger onderwijs. Over studieloopbanen en instellingsbeleid* (2016). Lex Herweijer en Monique Turkenburg. ISBN 978 90 377 0806 6
- 2016-29 *Beperkt in functie. Trendrapportage ziekteverzuim, arbeidsongeschiktheid en arbeidsdeelname van mensen met gezondheidsbeperkingen* (2016). Redactie: Maroesjka Versantvoort en Patricia van Echtelt. ISBN 978 90 377 0808 0

Overige publicaties

- Burgerperspectieven 2015 | 1* (2015). Paul Dekker en Josje den Ridder. ISBN 978 90 377 0740 3
- Burgerperspectieven 2015 | 2* (2015). Josje den Ridder, Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0751 9
- Burgerperspectieven 2015 | 3* (2015). Paul Dekker, Pepijn van Houwelingen en Tom van der Meer. ISBN 978 90 377 0759 5
- Burgerperspectieven 2015 | 4* (2015). Paul Dekker, Rozemarijn van Dijk, Pepijn van Houwelingen, Wouter Mensink en Yvette Sol. ISBN 978 90 377 0772 4
- Burgerperspectieven 2016 | 1* (2016). Josje den Ridder, Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen, m.m.v. Esther Schrijver. ISBN 978 90 377 0772 4
- Burgerperspectieven 2016 | 2* (2016). Josje den Ridder, Wouter Mensink, Paul Dekker en Esther Schrijver. ISBN 978 90 377 0800 4
- Burgerperspectieven 2016 | 3* (2016). Paul Dekker, Lisanne de Blok en Joep de Hart. ISBN 978 90 377 0810 3
- Gescheiden werelden?* (2014). Mark Bovens, Paul Dekker en Will Tiemeijer (red.). ISBN 978 90 377 0734 2. Gezamenlijke uitgave van het SCP en de WRR.